

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Stínohra

Magisterská diplomová práce

BcA. Lucie Filipová

UZUŠ - Učitelství výtvarné výchovy pro střední školy a základní umělecké školy

Vedoucí práce: Mgr. Blažek Timotej, Ph.D.

Olomouc 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedené literární a jiné citované zdroje.

V Olomouci dne 25. dubna 2020

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu práce Mgr. Timoteji Blažkovi, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady, které mi po celou dobu poskytoval, a také za čas věnovaný nejedné přínosné konzultaci. Rovněž chci poděkovat své rodině a především příteli za velkou podporu, trpělivost a řemeslnou pomoc při tvorbě kolekce šperků.

V neposlední řadě patří mé poděkování manželům Svobodovým za poskytnutí osobních vzpomínek, bez kterých by tato práce nemohla v této podobě vzniknout.

Obsah

Úvod	5
I Teoretická část	7
1 Vznik Jablonného nad Orlicí a reflexe válečných střetů po dobu existence města	7
1.1 Druhá světová válka v Jablonném nad Orlicí	10
1.2 Situace v Jablonném nad Orlicí na konci druhé světové války	11
1.2.1 Únorový pochod smrti	12
1.2.2 Partyzánská skupina Hýbl-Brodecký	12
1.2.3 Květnové povstání v Jablonném	13
1.2.4 Partyzánský „lidový“ soud vedený Josefem Hýblem	14
1.3 Poválečné období v Jablonném	15
1.4. Medailonky osobností Jablonného nad Orlicí	16
2 Paní Svobodová vypráví	21
2.1 Dětství prožité v době války	21
2.3 Sklenařina po celý život	23
3 Historie nitěných knoflíků v Jablonném nad Orlicí	27
3.1 Období první a druhé světové války a jejich hospodářský dopad na knoflíkárnou	28
3.2 Znárodnění knoflíkárn	29
3.3 Restituce	30
3.4 Knoflíkárna dnes	31
4 Vliv 2. světové války na umění	33
4.1 Umění ve světě	33
4.2 Umění v Čechách	35
5 Reflexe války současnými autory	37
II Praktická část	46
6 Téma	46
7 Postup práce	47

7.1 Náhrdelník 1	47
7.2 Náhrdelník 2	48
7.3 Náhrdelník 3	49
7.4 Brož 1 a 2	51
7.5 Brož 3	52
7.6 Objekt	53
III Didaktická část	56
8 Ruce	56
9 Ruka ruku modeluje	58
10 Šperk	60
11 Stínohra	62
12 Babička vzpomíná	64
13 Komiks	65
Seznam použitých zdrojů	68

Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám tématem druhé světové války ve městě, ve kterém jsem se narodila, dodnes žiji a mám jej ráda – v Jablonném nad Orlicí. Moje práce je subjektivním pohledem na dění ve městě v období druhé světové války, v čemž mi velmi pomohla paní Marie Svobodová, která tuto dobu zažila jako malá holka. Rozhovor s ní, její vzpomínky, tvoří bázi teoretické části diplomové práce a také se stal inspirací pro kolekce šperků a jejich instalaci.

Práce obsahuje teoretickou, praktickou a didaktickou část, které spolu úzce souvisejí. Tvoří celek, který jednak přibližuje dění během války ve městě, také však zprostředkovává autentické pocity místních, které v nich tahle událost vzbuzuje. Teoretická část práce se věnuje druhé světové válce v Jablonném, proslulé knoflíkárně pana Antonína Šlesingera a vyprávění paní Svobodové o životě ve městě od doby, kdy šla poprvé do školy v roce 1942 až do odchodu do důchodu v devadesátých letech. Vyprávění paní Svobodové se opírá o fakta získaná z literatury týkající se historie Jablonného nad Orlicí, zůstává však autentické, čímž jsem se snažila ctít její vzpomínky mně svěřené. Ryze teoretickou část práce završuje moje inspirace v podobě popisu tvorby vybraných autorů, kteří mě oslovili a zároveň v jejich tvorbě nacházím paralely s tématem vojny, lidského utrpení, vzpomínek apod. Doba, kterou ve své diplomové práci popisují, je protkaná zlými událostmi a v nás, kteří jsme nezažili strasti druhé světové války, zanechává smutné pocity, takové malé i větší stíny minulosti. Tyhle stíny občas někde zahlédneme – ať už na pamětních deskách a v muzeích, nebo mnohdy v chování či gestech některých lidí. Někdy si můžeme všimnout a uvědomit si, že ty stíny, které se mohou zdát tak vzdálené a dávno překonané, jsou stále na dosah, jen v novém, modernějším provedení. V podobném duchu píše také T. Snyder, který píše o historii jako o jevu, který se neopakuje, ale skrývá poučení, jako o něčem, co „... *nám může přiblížit, co je časově vzdálené, a může být zdrojem varování.*“¹ S tím souvisí zvolené téma mé diplomové práce – stínohra. Stínohra je divadlo tvořené pomocí nasvícených objektů promítaných na zeď, kde si lze ve zobrazených stínech představit prchavost života i jeho stálost. Stíny (část z názvu práce) a minulost (válečná historie města) se v mé práci spojují ve stíny minulosti, které s námi budou pořád a záleží jen na tom, jak s nimi budeme pracovat.

¹ SNYDER, Timothy. *Tyranie: 20 lekcí z 20. století*. Přeložil Martin POKORNÝ. V Praze: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-838-1, str. 7

Praktická část obsahuje nastínění tématu, postup práce a fotodokumentaci kolekce objektů a šperků inspirovaných autentickým příběhem paní Svobodové z období druhé světové války a pocity, které na mě celá tato doba zanechává. Popisují a přibližují kolekci šperků a jejich instalaci, ve které pracuji se symbolem rukou, s vrstvením a kumulováním autentických materiálů. Nejen materiál, ale také povrchová úprava šperků a jejich instalace tematizují válku i momenty z vyprávění paní Svobodové – kumulace knoflíků, kroužků, jejich drásání a rezavé bombičky zavěšené v jedné řadě odkazují na množství, anonymitu, zástupy a řady lidí i osobní vzpomínky.

Závěrečná didaktická část obsahuje šest výtvarných aktivit, které vycházejí z tématu diplomové práce a jsou vypracované pro užití ve školní praxi. V nich jsem využila jednak možnosti techniky, kterou je stínohra, ale také symbol rukou, médium šperku a též například výtvarné uchopení vzpomínek.

Neexistuje téma, které by výtvarné umění a výtvarná výchova nedokázaly reflektovat. Také i současný umělecký šperk může být nositelem významů, odkazů, názorů, může být reflexí dění v minulosti i toho aktuálního. Rovněž různorodé uchopení v rámci didaktiky výtvarné výchovy nám pedagogům umožňuje zpracovávat a dotýkat se témat, na která patrně v jiných předmětech nezůstává prostor. Pro mě se reflexí stal námět války a vzpomínky, prostřednictvím kterých vyprávím nejen o historii, ale i o současnosti.

I Teoretická část

1 Vznik Jablonného nad Orlicí a reflexe válečných střetů po dobu existence města

Jablonné nad Orlicí je východočeské město ležící v podhůří Orlických hor, přibližně patnáct kilometrů od státních hranic s Polskem. Městem protéká Tichá Orlice, do které se vlévá Orličkovský potok, a celé jeho okolí je zahaleno horskou přírodou s táhlými lesy. V dnešní době město čítá necelé 3 200 obyvatel² a jeho centrum je vzhledem k nejhodnotnějšímu souboru s pozdně barokními poloroubenými domy městskou památkovou zónou³. Město vzniklo na konci 13. století jako tržní vesnice a první prokazatelná písemná zmínka je z roku 1304⁴. Původ pojmenování města nám není známý, ale jedna z možností pochází z pověsti, již uvedl v roce 1831 jablonský rodák a kněz F. A. Vacek ve svém místopise⁵. V ní vypráví o vysoké jabloni stojící vedle krčmy, která se větvila do tvaru vidlice. Němečtí vozkové⁶ proto jako poznávací znamení této oblasti říkali „*bei der Gabel*“⁷, z čehož se postupem času měl vyvinout název města Jablonné. Další, lépe historicky podložená možnost podle profesora Dominika Filipa⁸ pramení ze slova *gablon*, což znamenalo celnice, a ty se ve středověku stavěly na důležitých stezkách. Jedna taková celnice se měla nacházet na území Jablonného, jak uvádí profesor Filip ve své *Krátké kronice města Jablonného nad Orlicí*⁹. V kronice též uvádí, že podél celnice a před vstupem do pomezního hvozdu¹⁰ se

² Český statistický úřad [online]. [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-5320-03-za_rok_2001-17

³ Památkový katalog: Národní památkový ústav [online]. [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/uskp/podle-relevance/1/seznam/?h=jablonn%C3%A9+nad+orlic%C3%AD&chranoTed=1&hlObj=1&fulltext>

⁴ *Jablonné nad Orlicí: oficiální web* [online]. [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <http://www.jablonneno.cz/zalozeni-a-historicky-vyvoj-mesta/d-84806>

⁵ Vacek, František Alois. *Místopis a Historie Městyse Jablonného Nad Orlicí: V Chrudimském Kraji Na Panství Lanškroun*. Praha ; Hradec Králové: [s.n.], 1831.

⁶ Muž řídící koňský povoz, jiným slovem kočí.

⁷ Překlad z německého jazyka zní: „na vidličku“

⁸ Chauer, Miroslav, Jaroslav Kepřta, Jiří Slabihoudek, and Jiří Štolc. *Jablonné Nad Orlicí: [700 Let života Města]*. 1. vyd. Jablonné nad Orlicí: Městský národní výbor, 1986.

⁹ FILIP, Dominik. *Krátká kronika města Jablonného nad Orlicí*. Brno: GARN, 2017. Monografie měst, městeček a obcí.

¹⁰ Hustý, hluboký les, zvláště horský a často pohraniční.

vysazovaly divoké jabloně, které v této oblasti nejsou typickou dřevinou, čímž bylo na tato místa z dálky upozorněno.

Města se za dobu svého trvání několikrát dotkly válečné střety, některé z nich byly nežádoucí a jiné příznivé, třeba při útoku husitů po roce 1421 na tvrz v Bystrci patřící katolickému rytíři. Pověst praví, že rytíř husitům uprchl a hledal úkryt na Panské skále, ležící na pozemcích města. Jablonští mu slíbili pomoc výměnou za les Hradiska až do Orliček, a tím Jablonné získalo údolí s lesy a loukami¹¹. Také např. během třicetileté války v letech 1633 až 1648, kdy procházela krajem švédská a také císařská vojska, která chtěla Švédům ztížit zásobování a roku 1643 vypálila sedmnáct lanškrounských obcí. Jablonné bylo zásahu ušetřeno, avšak o pět let později město vinou nepozornosti občana postihl požár, při němž shořely všechny domy na náměstí, včetně radnice spolu s dokumenty o nejstarší historii města.¹² Dále válečné bitvy za vlády Marie Terezie v letech 1740–1780 přivodily městu hlad a nakažlivé nemoci, které byly příčinou vysoké úmrtnosti.¹³ Jablonné se po pár letech vzpamatovalo, dokonce dle zápisu z poloviny 19. století bylo osvobozeno od poddanství, ale už 15. května válečného roku 1866 městem procházel pěší batalion¹⁴ rakouských vojáků, který měl chránit nedaleké státní hranice před pruskými vojsky. Občané Jablonného museli vojsku pomáhat při opravách cest, vyprošťování vozů a děl, sháněli stravu a ubytování pro vojáky i jejich koně. Pod velením rakouského setníka Alfreda z Vivenotů byl v neděli 22. července za pomoci jablonských občanů proveden útok na dvě stě vozů pruské zásobovací kolony a jejich vojenský doprovod, odehrávající se kousek za městem směrem na Červenou Vodu. Při útoku bylo zničeno prvních padesát vozů, zbytek ujel, bohužel přišli o život tři občané města. Ještě to dopoledne dorazila do Jablonného pruská hlídka, která měla potrestat všechny, kteří měli s útokem cokoliv společného. Vzhledem k iniciaci rakouských vojáků, a především Alfreda z Vivenotů, byli občané města potrestáni pouze bitím a dvanáct z nich odvezli do kladské pevnosti. Při odchodu z města vojáci vyrabovali obchody a zpustošili pole, čímž napáchali značné škody, které byly jablonským občanům nahrazeny na konci války rakouskými a

¹¹ Chauer, Miroslav, Jaroslav Kepřta, Jiří Slabihoudek, and Jiří Štolc. *Jablonné Nad Orlicí: [700 Let života Města]*. 1. vyd. Jablonné nad Orlicí: Městský národní výbor, 1986, s. 12

¹² Tamtéž, s.13

¹³ Tamtéž, s.14

¹⁴ Batalion je vojenská jednotka o velkém počtu lidí, minimálně tři sta.

částečně pruskými úřady v peněžité podobě také jako poděkování za služby poskytnuté vojskům.¹⁵

Za necelých padesát let se Jablonné setkala s nástrahami první světové války, když bylo z města odvedeno na dvě stě branců. Panika vznikala kvůli nedostatku potravin i oblečení, z oběhu zmizely kovové mince a rodiny vojáků trnuly nad zprávami o svých blízcích. První světová válka si vyžádala 31 jablonských občanů.¹⁶ Situace se uklidnila a lidé dali do pořádku své životy a domácnosti, udržovali vztahy s rodinami a blízkými, na nějakou dobu válečnému stavu odzvonilo.

Nejenom tenhle stručný exkurz do historie deklaruje, že město a jeho obyvatelé byli často zkoušeni osudem válečné historie. Jejich historie nekončí první světovou válkou, město postihlo také období druhé světové války, a to v komplikovanější podobě ve vztahu ke geografické poloze města. Vzhledem k tomu, že druhá světová válka je mou hlavní bází práce, rozhodla jsem se jí věnovat více pozornosti, a také jí vyčlenit více prostoru v samostatné kapitole a podkapitolách. V nich popíši také ono vyprávění paní Svobodové, které je autentickou zповědí o osudu lidí a města v tomto období.

Obr. 1: *Jablonné nad Orlicí, okolo roku 1918*

¹⁵Chauer, Miroslav, Jaroslav Kepřta, Jiří Slabihoudek, and Jiří Štolc. *Jablonné Nad Orlicí: [700 Let života Města]*. 1. vyd. Jablonné nad Orlicí: Městský národní výbor, 1986, s. 21

¹⁶Chauer, Miroslav, Jaroslav Kepřta, Jiří Slabihoudek, and Jiří Štolc. *Jablonné Nad Orlicí: [700 Let života Města]*. 1. vyd. Jablonné nad Orlicí: Městský národní výbor, 1986, s. 25

1.1 Druhá světová válka v Jablonném nad Orlicí

Jablonného se na podzim roku 1938 začala dotýkat šířící se druhá světová válka, bylo totiž uvedeno do pozice pohraničního města, a to proto, že okolní vesnice byly zabrány do tzv. Sudet.^{17 18} Proto se také po okraji města vytyčila demarkační čára. Původně bylo Jablonné v přímém ohrožení záboru, a to vzhledem k zájmu německých podnikatelů pobývajících ve městě a jeho okolí. Ti viděli potenciál místního nádraží, které by jim umožnilo distribuci výrobků do vnitrozemí a dalších zemí.¹⁹ Tehdejší představitelé města vyvinuli velké úsilí, aby vyprostili Jablonné ze záboru, a tak poslali šest telegramů se žádostmi o intervenci signatářům *Mnichovské dohody* – Mussolinimu, Hitlerovi, Chamberlainovi, Daladierovi, také československému vyslanci v Berlíně Vojtěchu Mastnému a dalšímu vyslanci v Římě. Na telegramy nepřišla jediná odpověď, a přece bylo Jablonné ze Sudet vyjmuto. Teprve v roce 1969 byl objasněn důvod²⁰, když národním výboru v Jablonném přišel dopis od armádního generála Ludvíka Krejčího (v Jablonném se oženil s Marií Luxovou). Stálo v něm vysvětlení od zástupce ministerstva zahraničí Heidricha, který měl na starosti etapy okupace ČSR.²¹ Jablonné se díky tomu stalo pohraničním městem a ačkoliv katastrálně přišlo asi o 188 ha zemědělské půdy²², počet obyvatel vzrostl asi o čtyři sta a přesáhl tak 2 100.²³ Dokonce se udržela vzpomínka jablonského pilaře Václava Jansy, který byl jedním z pověřených pro vyměření hranic záboru Sudet v okolí Jablonného, kam mělo dle rozhodnutí německého důstojníka spadat i nově zbudované koupaliště. Václav Jansa s lítostí poznamenal, že tím budou všichni starší páni ochuzeni o pohled na koupající se dívky, což říšského důstojníka výrazně obměkčilo a poručil posunout hranice až za koupaliště.

Od poloviny března roku 1939 po celých šest let projížděla městem okupační vojska. Zákonným platidlem se vedle koruny stala říšská marka s velmi nevýhodným kurzem deset

¹⁷ 29. září 1938 byla podepsána Mnichovská dohoda, která umožňovala Německu obsadit třicet procent pohraničního území České republiky a v bezprostředním okolí Jablonného nad Orlicí byly obsazeny vesnice Jamné nad Orlicí, Bystřec a Výprachtice.

¹⁸ *Česká televize: ČT24* [online]. [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1439605-dva-dny-po-mnichovu-prisli-nemci-do-sudet>

¹⁹ Cihlár, J.: *Těžká léta na Orlickoústecku 1929 – 1939*. Ústí nad Orlicí 2000, s. 98.

²⁰ Důvod je objasněn v medailonku armádního generála Ludvíka Krejčího v této diplomové práci, str. 16

²¹ KREJČÍ, Ludvík. *Já se generálem nenarodil: z písemností hlavního velitele čs. armády nejen o roce 1938*, s. 170

²² SoKA Ústí nad Orlicí, fond Archiv města Jablonné nad Orlicí, Inv. č. 120, Majetkoprávní uspořádání s Německem 1938 - 1941.

²³ Chauer, Miroslav, Jaroslav Kepřta, Jiří Slabihoudek, and Jiří Štolc. *Jablonné Nad Orlicí: [700 Let života Města]*. 1. vyd. Jablonné nad Orlicí: Městský národní výbor, 1986, s. 41

korun ku jedné marce. Další změnou bylo to, že osoby německé národnosti získaly zastoupení v městské radě i v případě, že jejich výskyt ve městě představoval 0,9 procent populace²⁴. Lidé si museli zvyknout na systém přidělových lístků a velké závody *Telegrafia* a *Isolit* pozastavily svou výrobu. Důvod byl zřejmý, a to plnit požadavky německých důstojníků na výrobu vojenských zakázek. Také dětem se změnil denní režim, když musely v dopoledních hodinách uvolnit třídy pro výuku německých dětí. Českým dětem tak zbývalo učit se v odpoledních hodinách. Po celé zemi byly rušeny odbojové činnosti, a tím i jablonská komunistická skupina. V rámci akce *Winterhilfswerk* se také v Jablonném uskutečnila sbírka teplého oblečení pro německé vojáky, kteří při neúspěšné operaci *Barbarossa* utrpěli mnoho omrzlin a zranění.²⁵ Prádlo jim bylo předáváno při početných železničních transportech na místním nádraží. O půl roku později se ve městě objevilo gestapo, které s nabitými zbraněmi prohlíželo všechny domy a později zatkl místního učitele Karla Morávka, jenž zemřel v koncentračním táboře v Osvětimi. Značná část situací, které se v Jablonném udály, má spojitost s železniční tratí, která byla hojně využívána k transportu vojáků *Wehrmachtu* při již zmiňovaném neúspěšném tažení proti SSSR, přepravě výrobků a potravin určených německému vojsku nebo transportu židovských vězňů. Takových transportů na konci války přibývalo s postupujícími vojsky Rudé armády, před kterou se nacisté urputně snažili zahladit stopy svých činů, o čemž se zmiňuji v následující kapitole.

1.2 Situace v Jablonném nad Orlicí na konci druhé světové války

Rok 1945 byl pro občany města plný situací, ve kterých bylo potřeba se semknout, držet pohromadě a navzájem si pomáhat. Některé rodiny přišly o své blízké, ale neodradilo je to v obraně města a sebe samotných, proto se díky opětovně vzkvétající odbojové činnosti uskutečnily některé diverzní akce, které zahrnovaly ničení telegrafního a telefonního vedení, poškozování pneumatik automobilů ocelovými ježky na silnici nebo rozšroubování železniční kolejnice s cílem znemožnění dopravy na trati.²⁶ Zkrátka bezmezná pospolitost obyvatel Jablonného se v posledních měsících před koncem války stala neobyčejnou výhodou.

²⁴ Chauer, Miroslav, Jaroslav Keprta, Jiří Slabihoudek, and Jiří Štolc. *Jablonné Nad Orlicí: [700 Let života Města]*. 1. vyd. Jablonné nad Orlicí: Městský národní výbor, 1986, s. 43

²⁵ Tamtéž, s. 44

²⁶ KEPRTA, Jaroslav, František MUSIL a Vladimír NOŽKA. *Jablonné nad Orlicí: vydáno ke 100. výročí povýšení na město císařem Františkem Josefem I.*, s. 51

1.2.1 Únorový pochod smrti

Začátkem roku 1945 byli nacisté nuceni evakuovat koncentrační tábory, kvůli postupujícím vojskům *Rudé armády*. Dvanáctého února projel přes Jablonné vlak plný osvětimských zajatců a pár dní poté městem procházely průvody zubožených, otrhaných a hladem trápených lidských bytostí. Většina z nich neměla žádnou obuv a nohy celé zkrvavené od několikadenní chůze. Mnoho vězňů během evakuace zemřelo, což byl účel tak namáhavé cesty, jelikož takové množství lidí neměli nacisté kam umístit. Kdokoliv už nemohl, upadl nebo vybočil z průvodu, byl zastřelen nebo ubit k smrti. Mrtvé nechávali v příkopech. V Jablonném byli pohřbeni někteří ze zajatců, které místní našli podél silnice.

Zajatci procházeli přes náměstí a občané města jim přinášeli jídlo, když se jeden z průvodu sehnul pro rohlík a před zraky všech přihlížejících byl zastřelen. V tomto místě je na budově pověšen pamětní štít.²⁷

Po několika dnech přišla zpráva, že městem projde další průvod a jablonští občané začali připravovat jídlo, oděvy a boty, jež pokládali na připravené prkenné stoly. Možná tušící němečtí velitelé vedli kolonu zajatců jinou cestou a Jablonnému se tak vyhlí. Shromážděné zásoby se podařilo dopravit do Dolní Dobrouče, kde tento průvod přespal ve stodole jednoho ze zemědělců. Nebyla to jediná snaha obyvatelů pomoci nevinným obětem fašismu. Významnou roli sehrávala také partyzánská skupina, která se ve městě formovala.

Obr. 2: Pamětní deska v Jablonném n.O

1.2.2 Partyzánská skupina Hýbl-Brodecký

Partyzánský oddíl, který v Jablonném založil Josef Hýbl, čítal okolo pětadvaceti členů. Organizoval také čtyři v okolních obcích, tzv. Sudetech, kde určil jednotlivé velitele.

²⁷ KEPRTA, Jaroslav, František MUSIL a Vladimír NOŽKA. *Jablonné nad Orlicí: vydáno ke 100. výročí povýšení na město císařem Františkem Josefem I.*, s. 44

Vzhledem k tomu, že byl hledaný gestapem, musel používat krycí jméno Brodecký. Za pomoci lsti zahájili přepadové akce na německé oddíly, na které útočili především v noci. Snažili se tím ubránit svoji vlast proti hrůzám páchaným nacisty našemu lidu a pomstít jejich životy. Poručík Hýbl byl vojenským odborníkem, měl dobré organizační schopnosti, jeho partyzánská skupina byla jedna z nejlepších v okolí, také díky výborné zpravodajské činnosti. Jejich posláním bylo kromě boje proti nepřítelům také starost o uprchlé odbojáře a rodiny, které zůstaly bez zaopatření, pořádali sbírky potravin, léků a ošacení, sledovali nepřátelské jednotky, rozšiřovali zprávy pomocí letáků.²⁸

1.2.3 Květnové povstání v Jablonném

Na jaře 1945 lidé očekávali blížící se konec války a zpráva o Hitlerově smrti zavdala důvod naději a následně vlně odporu, ze které vypukla povstání na několika místech naší země. Do Jablonného se zpráva o pražském povstání dostala 5. května, když přijel linkový autobus z Rychnova nad Kněžnou s nadšenými cestujícími, sdělujícími nové informace jablonským občanům. Ti začali rozvěšovat po městě československé prapory. Započalo povstání a prvním cílem bylo odzbrojit vojáky německé pohraniční stráže a také se zabavenými zbraněmi bránit přístup do města. Německý strážmistr Neumann se snažil zorganizovat odpor, došlo k přestřelce mezi ním a Ferdinandem Filipem – členem partyzánské čety, při které byl Neumann postřelen, což mělo za následek složení zbraní německé stráže.

Druhý den v poledne měly ustupující německé jednotky projíždět přes Jablonné, což bylo znemožněno zátarasami. Pro uvolnění cesty požadoval poručík Hýbl složení zbraní německých vojsk. Jeho podmínce bylo vyhověno, ale následně do Jablonného dorazila kolona obrněných transportérů obsazena jednotkou SS. Velitel jednotky požadoval okamžité uvolnění silnice pod pohrůžkou vypálení města a zastřelení dvou set lidí.²⁹ Výhružky nebyly vyplněny, ale následně velitel německé jednotky nařídil okamžité odevzdání zbraní, s čímž souvisely násilné domovní prohlídky. Ve vypjaté situaci došlo k další přestřelce, v níž byli zraněni občané města Josef Macháček, Stanislav Černohous, Ladislav Netušil a Quido Štěpánek, který dva měsíce poté podlehl zraněním. Na jeho počest je každoročně pořádán

²⁸ TROJAN, Emil. *Tak přísahali*-. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2001. ISBN 80-86042-42-1, s. 130 - 131

²⁹ *Jaro 45: Velké dějiny v malém městě - iVysílání - Česká televize* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11059888231-jaro-45/215411033110017/titulky>, minuta 9:40

Memoriál Quida Štěpánka, což je dnes jeden z nejstarších běžeckých závodů s nepřerušenu tradicí v Čechách.³⁰

Příští dva dny po uvolnění silnice č.I/11 městem projelo několik divizí s přibližným počtem 60 000 mužů. Do příkopů odhazovali vše nepotřebné, včetně zbraní.

Obr. 3: Oznámení o úmrtí *Quido Štěpánka*

1.2.4 Partyzánský „lidový“ soud vedený Josefem Hýblem

Po květnové revoluci roku 1945 se konaly poválečné lidové soudy téměř ve všech obcích našeho okresu, které byly za války zabrány Německem. Tyto soudy prováděly ve většině jiných krajů oddíly *Revolučních gard*, které přišly z vnitrozemí. Orlickoústecko je však specifické tím, že soudy vykonávali partyzáni příslušní tomu kraji (především partyzánské brigády „Václavík“ a „Brodecký“. Poblíž Jablonného nad Orlicí měl na svědomí jeden z nejkrutějších lidových soudů poručík Hýbl-Brodecký. Jednalo se o pomstu německým občanům, žijícím na území Čech (Sudet). V Lanškrouně, městě vzdáleném sedmnáct kilometrů od Jablonného, byli 17. května na náměstí shromážděni Němci z blízkého okolí. Dle svědků tam mohlo být na 4 000 osob³¹, před které zasedl partyzánský lidový soud a odsoudil některé Němce k trestu smrti, jiné podrobil výprasku, nebo šikaně a mučení. Ve dnech 17. a 18. května v Lanškrouně s jistotou zemřelo 27 osob, některé zdroje uvádějí více než padesát mrtvých. Za tyto činy byl německou stranou odsouzen ke dvaadvaceti letům

³⁰ Jaro 45: Velké dějiny v malém městě - *iVysílání* - Česká televize [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11059888231-jaro-45/215411033110017/titulky>, minuta 23:50

³¹ TROJAN, Emil. *Tak přísahali-*, s. 260

ve vězení partyzán Josef Hrabáček z Výprachtic, který byl pod velením Hýbla-Brodeckého. Hrabáček v roce 1951 učinil výpověď, kde uvedl, že hlavním iniciátorem partyzánského soudu v Lanškrouně byl Hýbl. Toto tvrzení potvrdili i někteří čeští pamětníci, a přes fotografie, na kterých prokazatelně Hýbl sedí za soudcovským stolem, nebyl usvědčen ani jinak potrestán. V Lanškrouně si tuto událost někteří lidé každoročně připomínají tím, že na náměstí v místech, kde byli Němci mučeni, zapalují svíčky a také pomníčkem na hřbitově věnovaným obětem soudu.

Obr. 4 a 5: Partyzánský soud v Lanškrouně, 17.–18. května 1945

1.3 Poválečné období v Jablonném

Válka se podepsala na vývoji Jablonného, bylo potřeba odstranit následky, ale s tím se potýkalo snad každé město a vesnice v Čechách. Vojenská přehlídka proběhla v Jablonném 6. června, a tím se občané rozloučili se sovětskými vojáky a vzdali čest padlým vojákům. Na základě rozhodnutí konference v Postupimi bylo zapotřebí zařídit odsun německého obyvatelstva z pohraničí do Králík (sloužil žambereckému a rychnovskému okresu), kde pro ně byl zřízen sběrný tábor ve Schrollově továrně. Celkový počet odsunutých Němců byl 16 000³² a čeští obyvatelé, kteří na začátku války přišli o své domovy, se mohli vrátit zpět do pohraničí. S nimi odešli vzhledem k potřebě osídlení vybydleného území další občané Jablonného a celkem se počet obyvatel města snížil o pět set.

³² KEPRTA, Jaroslav, František MUSIL a Vladimír NOŽKA. *Jablonné nad Orlicí: vydáno ke 100. výročí povýšení na město císařem Františkem Josefem I.*, s. 47

Místní lidé se zapojili do sbírky pro strádající Slovensko, které bylo po válce zvláště zpustošené a kromě shromážděného oblečení, textilií a jiných darů se vybralo 76 000 korun. V továrnách se opět začalo vyrábět, jako tomu bylo před začátkem války a mnoho živnostníků začalo s podnikáním. Ti se však neradovali dlouho, jelikož v únoru roku 1948 začala první vlna znárodnování a v roce 1951 byli prakticky všichni malí a střední živnostníci bez práce a peněz.

1.4. Medailonky osobností Jablonného nad Orlicí

Stěžejním příběhem válečného období je pro mou teoretickou i praktickou část práce příběh paní Svobodové, avšak její vzpomínky navazují na osobnosti, které po dobu války hráli pro Jablonné významnou roli. Mezi ně patří armádní generál Ludvík Krejčí, poručík Josef Hýbl a Alois Jelínek a tatínek paní Svobodové. V následujícím textu uvádím medailonky těchto osobností a významné historické momenty, jež ovlivnily nejen průběh války, ale také mnoho lidských osudů.

Armádní generál Ludvík Krejčí

V době podepsání *Mnichovské dohody*, před druhou světovou válkou, byl významnou osobou pro Jablonné Ludvík Krejčí, narozen 17. srpna 1890 v Brně-Tuřanech. Ve dvaceti letech nastoupil do armády a již ve věku čtyřiačtyřiceti let se vypracoval na armádního generála, což je nejvyšší hodnost československého vojáka. Ve vedoucí pozici byl velice schopný a dokázal vojáky úspěšně vést a zároveň být lidský. Za své činy byl vyznamenán desítkami vyznamenání a mezi nejvýznamnější patří *Řád čestné legie II. třídy* (velkodůstojník), také *Řád čestné legie V. třídy* (rytíř) a *Řád Bílého lva*, který mu byl udělen in memoriam v roce 2017.³³

Rodinu založil až v pozdějším věku, kdy po demobilizaci armády v roce 1939 musel opustit svou funkci, byl sledován gestapem, následně vězněn a během války se usadil v Jablonném nad Orlicí. Oženil se zde s Marií Luxovou, váženou obyvatelkou města, jejíž rodiče vlastnili knoflíkárnou, která je zásadní pro praktickou část diplomové práce a ve třetí

³³ KREJČÍ, Ludvík. *Já se generálem nenarodil: z písemností hlavního velitele čs. armády nejen o roce 1938*, s. 33

kapitole se plně věnují její existenci. Komunistický režim Krejčího nepřijal, a proto začal pracovat jako dělník ve zmíněné knoflíkárně rodičů své ženy.

Pro Jablonné měl arm. gen. Krejčí velké zásluhy v záležitosti záboru města do oblasti Sudet. Zasedal ve výboru československé vlády a vzhledem k tomu, že pro Němce byl nepřitelem, snažil se zjistit, zda by nebylo vhodné odvézt rodiče své manželky z Jablonného, aby je nevystavil případnému nebezpečí. Byl pověřen starostou Jablonného Antonínem Šlesingrem a radním Hugo Luxem přimluvit se za vyjmutí města ze záboru německými vojsky, ale Němci byli nekompromisní. Po skončení jednání se překvapivě na Heidricha obrátil německý, vysoce postavený úředník se slovy: „*Když jsme tu záležitost šťastně ukončili a tolik jsme vám toho vzali, máte-li nějaké přání, vynasnažím se vyhovět.*“ (Krejčí, L., 2018, s. 170)³⁴ Heidrich si v této neočekávané chvíli údajně vzpomněl na dotaz generála Krejčího o převozu rodičů jeho manželky pryč z města a pronesl, aby nám ve státním zájmu vrátili Jablonné nad Orlicí. Bylo mu vyhověno a zprávu o vyjmutí Jablonného z území Sudet se jako první dozvěděl radní Hugo Lux.³⁵

Vzhledem k výše zmíněným zájmům německých podnikatelů, kteří by si jistě své zájmy o uvržení Jablonného do záboru dobře obhájili, můžeme mluvit o velkém štěstí, že se podařilo udržet město na české straně. Smíme se jen domnívat, v jakém měřítku by byl ovlivněn chod města, kdyby jablonští občané museli uvolnit své domovy pro potřeby německých obyvatel. Možná i taková náhoda zapříčinila houževnatost místních obyvatel při obraně města na konci války a potřebu vytrvale si pomáhat v těžkých situacích.

Obr. 6: Arm. generál Ludvík Krejčí

Obr. 7: Ludvík Krejčí s rodinou

³⁴ KREJČÍ, Ludvík. *Já se generálem nenarodil: z písemností hlavního velitele čs. armády nejen o roce 1938*, s. 170

³⁵ Tamtéž

Poručík Josef Hýbl

Narodil se 7. 7. 1911 poblíž Rychnova nad Kněžnou, v obci Slemeno. Po studiu na gymnáziu absolvoval čtyři semestry teologie na biskupském semináři. Poté nastoupil na Vojenskou akademii v Hranicích a jeho život nabral nový směr. Stal se poručíkem pěchoty a od roku 1936 velitelem roty. V okolí Rychnova začal v roce 1939 organizovat odbojovou činnost, kde v roli vyživovacího a zásobovacího pracovníka na oddělení Okresního úřadu pomáhal rodinám, které se zásluhou gestapa ocitly ve velké tísní. V Žamberku se stal pobočníkem velitele pplk. Gakše v odbojové Skupině CH. Nakonec už v říjnu 1944 byl nucen uprchnout před gestapem a jako přímý podřízený velitele Gakše poslán do Jablonného nad Orlicí, kam přijel 2. prosince 1944³⁶. Náplní jeho práce bylo zapojit co nejvíce občanů města do rychnovské odbojové činnosti Skupiny CH. Až do vypuknutí revoluce se skrýval u Aloise Jelínka, již zmíněného tatínka paní Svobodové, která na něj má vzpomínky z té doby a v následující kapitole jsou zmíněny. Během pobývání v Jablonném založil již zmíněnou partyzánskou skupinu, nejprve pod krycím jménem Lánský a později Brodecký.³⁷ Mezi lidmi byl považován za kvalitního velitele, ač poněkud sobeckého a domýšlivého a mnoho lidí ho odsoudilo za chování v Lanškrouně 17. května při lidových soudech, které měly nemilosrdně trestat německé občany žijící v českém pohraničí. Zemřel 27. srpna roku 1953 v Praze.

Obr. 8: Poručík Josef Hýbl

³⁶ TROJAN, Emil. *Tak přísahali-*, s. 131

³⁷ Tamtéž, s. 121

Alois Jelínek

Alois Jelínek byl tatínkem paní Svobodové, jejíž vyprávění propojuje celou moji diplomovou práci. Narodil se 18. února roku 1913 v Chrasti u Chrudimi a do Jablonného nad Orlicí ho přivedly obchodní záležitosti. Zde se oženil s dcerou pana Antonína Kalouse, Boženou. Jelikož byl velmi zručný, vnímavý, veselý, odvážný a podnikavý, stal se brzy společníkem ve firmě svého tchána. V kulturní oblasti se mu také dařilo, byl zapojen do činností Sokola a jako člen Ochotnického divadla aktivně režíroval mnoho divadelních her.

Během války u sebe doma ukrýval poručíka Hýbla, který byl, jak uvádím výše, velitelem partyzánů a pan Jelínek se k jeho akcím připojoval. Dělal zásobovacího náčelníka a staral se o rezervy potravin pro partyzány a znevýhodněné rodiny. Jeho manželka Božena pomáhala zařizovat nebo rozvážet potraviny. Také stavěl dům, do kterého se v roce 1946 přestěhovali. O rok později si zařídil vlastní živnost s prodejem zboží do domácnosti a na zahradu, kterou mu hned v únoru 1948 znárodnili a pan Jelínek zůstal bez práce. Žádná firma v okolí ho nemohla přijmout a tak se naučil tesařinu, později svépomocí také sklenařinu, a jelikož v Jablonném a okolí byla poptávka po sklenařském řemesle, založil si živnost. Socialistický systém mu jeho poctivé podnikání nepřál a byl vzat do vazební věznice a vyslýchán. V sedmdesátých letech nastoupil do důchodu, ale i tam byl velmi čilý a naučil se truhlářské řemeslo, které uplatnil na mnoha budovách v Jablonném.^{38 39}

Vzhledem k jeho dobrosrdečnosti, chuti do práce a optimismu na něj jeho rodina a mnoho přátel stále vzpomíná. Sama jsem měla tu čest poslechnout si o dobré povaze a činech provázejících jeho život.

³⁸ Vlastní sepsané paměti Anny Králíčkové, dcery Aloise Jelínka

³⁹ Budovy, na kterých se Alois Jelínek podílel - Restaurace U Černého Medvěda, Restaurace Srdíčko, Tělocvična, Základní škola, a další.

Obr. 9: *Alois Jelínek*

Obr. 10: *Alois Jelínek s vnoučaty*

Obr. 11: *Zlatá svatba Aloise a Boženy Jelínkových*

2 Paní Svobodová vypráví

Svou diplomovou práci jsem založila na dění v Jablonném nad Orlicí v období druhé světové války a době poválečné, které mi popisuje paní Svobodová tak, jak ho sama zažila. Její vyprávění je velmi poutavé a údaje přesné, až mě samotnou překvapilo, jak si všechny informace pamatuje. Paní Svobodová je pratetou mého partnera, takže její vyprávění má pro mě velmi osobní hodnotu. Celý svůj život prožila v Jablonném. Jejím tatínkem byl výše zmíněný Alois Jelínek, který se přičinil za kulturní vyžití ve městě a také byl velmi šikovný podnikatel, mnoho budov v Jablonném vzniklo díky němu. Vyučil se hned několika řemeslům a v době druhé světové války byl v partyzánském odboji.

2.1 Dětství prožité v době války

Paní Svobodová se narodila v Jablonném v roce 1936, v Nádražní ulici. V té samé, ve které bydlí dodnes. Její děda byl děda Kalousů, kterému patřil místní *Kovomat* a hned vedle v domě se se svou mladší sestrou Ančou narodily (dnes Anna Králíčková). V roce 1941 se přestěhovali na náměstí k Horákům, kde bydleli celou válku a po válce začali stavět dům, ve kterém žijí dodnes.⁴⁰ Celé období války k nim domů chodil pan Pavlíček, se kterým se domlouvali, jak by ten dům měl vypadat. V této ulici měl obchod, ve kterém sám pracoval. Dům byl postaven za jeden rok, díky šikovným zedníkům, řemeslníkům.

Navštěvovala zdejší školu, dnes zvanou *Stará škola*, a vzpomíná, jak ji tatínek poprvé vedl do školy a natáčel na kameru. Bylo to v roce 1942, kdy už probíhala válka. Zajímalo mě, zda její dětství a její první školní roky válka ovlivnila, načež mi odpověděla, že měla pěkné dětství. Vzpomíná si však také na rodiny bydlící blízko školy, které si braly pod ochranu děti ze vzdálenějších částí Jablonného pro případ, že by propuklo bombardování. Často jako děti chodily do *Kovomatu* k dědečkovi Kalousovi,⁴¹ jelikož v té ulici měli mnoho přátel.

Z dětství nejvíce vzpomíná na pana Hýbla,⁴² to byl partyzán a její rodina ho ukrývala u sebe v domě po dobu půl roku. Děvčata o něm nesměla nikde mluvit. Pokud si vedly domů spolužáky, tak měly domluvené znamení – na tabulku skla na dveřích přiložily ruku a pan

⁴⁰ Dům č. p. 308 v Nádražní ulici, dostavěn v roce 1947, kdy paní Svobodové bylo 11 let.

⁴¹ Alois Jelínek (otec Marie Svobodové) se oženil s dcerou Antonína Kalouse a stal se společníkem v jeho obchodě *Kovomat*.

⁴² Poručík Josef Hýbl, již zmíněný v medailonku výše.

Hýbl věděl, že se má jít někam schovat. Obě sestry ho měly velmi rády, protože skládal básničky, kreslil, ale během let se nic nedochovalo. Chodil spát do světlíku, kde měl postel a po domě se pohyboval jen velmi opatrně. Nikdo neměl vědět, že se pan Hýbl u Jelínkových schovává, i když lidé tušili, že se něco děje. Vše zůstalo utajeno až do revoluce, kdy se mohl přestat skrývat.

Paní Svobodová vypráví, jak na ni zapůsobil tzv. *Pochod smrti* v roce 1945, který byl veden z Polska. Vždy po škole běžely se sestrou do *Nádražní ulice*, kde měly kamarády, a když tu šel již zmiňovaný pochod, děvčata byla u toho. Pan Soušek, místní majitel obchodu s potravinami, otevřel svůj obchod a procházejícím lidem se házel chleba. Lidé v průvodu byli otrhaní, hladoví a místním lidem jich bylo líto. Proto, když šel tudy průvod znovu, lidé již nachystali prkna okolo silnice, kam se jim kladly potraviny, aby si je mohli sbírat. Vojenské nacistické hlídky, které průvod vedly, již věděly, že jsou v Jablonném na ně nachystaní a uhnuly to jinudy. Paní Svobodové to jako dítěti bylo velmi líto a když to doma vyprávěla, několikrát kvůli tomu plakala.

Obr. 12 : Obchod se železářským zbožím Antonína Kalouse

Maminka i tatínek paní Svobodové, manželé Božena a Alois Jelínkovi, byli oba v odbojové činnosti, která bojovala proti vzniklé situaci po okupaci v roce 1939. Partyzánská skupina, ve které oba byli, se nazývala *Brodecký* dle poručíka Josefa Hýbla, který skupinu vedl.⁴³ Maminka dělala spojku, když potřebovali něco vyřídit, ona jela. Tatínek měl na starost

⁴³ Krycí jméno Lánský, později Brodecký

stravování, byl zásobovacím náčelníkem. Paní Svobodová si vzpomíná, že se u nich ve spíži najednou objevilo spoustu masa, které se rozdělovalo a vozilo partyzánům.

Povstání v Jablonném bylo 5.–6. 5. 1945 a vzhledem k tomu, že rodiče p. Svobodové byli v partyzánské skupině, povstání se účastnili. P. Svobodová vypráví, že se v tu dobu o rodiče velmi bála, protože se sestrou byly schované u Kalousů ve sklepních prostorách společně s některými partyzány. Jednalo se o odzbrojování německých vojáků. Maminka Jelínková byla v jiném stavu s nejmladší dcerou, Lídou. Také si pamatuje, že ze sklepa v odpoledních hodinách vyšly a tatínek jim říkal, že byl postřelen Quido Štěpánek, jablonský občan. Byl postřelen naproti chatkové oblasti a pomníček má o kus dál, v místě, kde ho našli.

Vzpomíná, že v Jablonném bylo mnoho řemesel, především kartáčnictví a také, že okolní vesnice byly zabrané Sudetami, například Bystřec, Orličky, Jamné nad Orlicí (ta jediná zůstala česká s českými obyvateli, jinak byli všude Němci).

Babička paní Svobodové se narodila ve Vídni, i když její maminka byla Češka, a šla sloužit do Vídně, kde se „výhodně“ provdala za obchodníka s lahůdkami. Tam se babička paní Svobodové provdala za pana Kalouse, který byl ve Vídni na učení, a s ním se na začátku 20. století přestěhovali společně se sestrami a matkou do Orliček, kde koupil chalupu a měl pekařství. Vzhledem k tomu, že mu podnikání šlo, začal prodávat zemědělské stroje a brzy postavil dům v Jablonném v *Červeném městě*⁴⁴, kde navíc provozoval truhlářství. Zde se narodila maminka paní Svobodové společně s deseti nebo jedenácti dalšími dětmi. Zůstali sice jen čtyři, ale zato se dožili vysokého věku a celý život se navštěvovali.

2.2 Sklenařina po celý život

Paní Svobodová měla jako dítě talent ve zpěvu a rodiče si mysleli, že bude zpěvačkou. Paní učitelka Junková vedla Marii Svobodovou ve zpěvu a byla velká šance, že až se ustálí hlas, mohla by se v osmnácti letech hlásit na pěveckou konzervatoř.

Prozatím se vyučila sklenářkou, jelikož její tatínek převzal v Jablonném sklenářství po tom, co mu v roce 1948 znárodnili obchod, vše zamkli a nesměl nikam vkročit. Zůstal bez práce a žádná fabrika ho, jakožto kapitalistu, nesměla zaměstnat. Jeho švagr, pan Vychytil, který měl zámečnictví, ho zaměstnal. V té době se v Jablonném začaly rozprodávat pozemky

⁴⁴ Část Jablonného nad Orlicí, která se nachází na konci města ve směru na Těchonín.

směrem na Bystřec. Jeden z nich koupil také pan Jelínek, tatínek Marie Svobodové, a začal oplocovat lidem zahrady a také dělat brány, což se nakonec stalo jeho živobytím. Poté začal jezdit také s tesaři. Když zestárl a s dosavadním řemeslem skončil, v Jablonném nebyl jediný sklenář, což vedlo k tomu, že pan Jelínek koupil bednu skla a sám se naučil sklenářskou profesi. Nabídl *Sklo-porcelánu*⁴⁵, jestli by byli ochotni zařídit provozovnu pod socialistickým sektorem. Sklenářství bylo v suterénu, kde se nyní nachází garáž a sklad. Pan Jelínek byl vedoucím firmy, a proto logickým krokem pro začínající podnik bylo vyučení jeho dcery Marie sklenářkou s tím, že v osmnácti půjde na vysněnou konzervatoř.

Vlastimil Svoboda pochází od Chlumce nad Cidlinou, nicméně na studia šel do Čáslavi a Ústí nad Orlicí, kde se vyučil automechanikem. Když na ústředí do Hradce Králové přijel pan Jironč z Jablonného nad Orlicí, místní mistr mu nabídl zaměstnat šikovného pana Svobodu a slovo dalo slovo, pan Svoboda se zanedlouho přestěhoval do Jablonného, kde brzy nato potkal svou životní lásku Marii Jelínkovou.

Venku před sklenářstvím se pracovalo pod přístřeškem, kde paní Svobodová řezala sklo a s panem Svobodou na sebe trochu viděli. Jelikož často potřebovala benzín na mytí podlah od oleje a nečistot, chodila si pro něj do autodílny k Jirončom, kde pan Svoboda pracoval. Poprvé spolu mluvili, když jí pan Svoboda prodával benzín. Poté se setkali v létě na volejbale a domů šli společně ještě s kamarádkou. Začali spolu chodit a po roce a půl se museli vzít, když paní Svobodová otěhotněla. Pan Svoboda měl jít zrovna na vojnu.

Obr. 13 : Svatební fotografie

⁴⁵ *Sklo-porcelán* byl obchod se skleněným zbožím v Jablonném nad Orlicí, který spadal pod státní sektor.

Svatbu měli v době, kdy se hrálo divadlo s názvem *Maryša*, ve kterém paní Svobodová vystupovala. Pro velký úspěch vystoupení několikrát opakovali, takže se svatbou se čekalo, až se přestane hrát, aby se Svobodovi mohli vzít. Peníze na svatební výdaje dostali především od rodičů, něco měli našetřeno, a tak se uskutečnila pěkná, v rodinném kruhu oslavená, svatba. Představila jsem si, jak taková svatba v padesátých letech minulého století asi vypadala a zajímalo mě, co měli jakožto nevěsta se ženichem na sobě. Paní Svobodová mi pověděla o svém běžovém svatebním kostýmku, který se skládal z elegantní halenky s klopami a nečleněných šatů v délce po kolena. Poněvadž byl jednoduchý, tak si k němu na doporučení kamarádky vzala bílý klobouček se závojem jako doplněk, což v té době bylo moderní. Kostýmek prý využila ještě několikrát, při různých slavnostních příležitostech. Pan Svoboda si nechal ušít oblek na míru od krejčího v Ústí nad Orlicí, jelikož v padesátých letech to byla běžná praxe, zvláště pro lidi v menších městech nebo na vesnicích, kde nebylo možné zakoupit již hotový oblek. Svatební obřad se konal v obřadní síni v ulici nad jablonským náměstím a oddávající byl tehdejší pan starosta Adamec. Svatebčané plakali, že se berou tak mladí, jelikož běžně se v této době lidé pod dvacet let brali zřídka.

První dcera novomanželů Svobodových – Vlastička, se narodila za devět měsíců od svatby. Mladá rodina se nastěhovala k babičce paní Svobodové, která měla v domě jednu volnou místnost, jež jim do začátku poskytla. V ní si vybudovali kuchyň, na kterou si museli vypůjčit, jelikož po měnové reformě, která zasáhla všechny domácnosti, zůstali bez peněz (při výměně původních 28 000,- Kčs přinesla paní Svobodová z pošty 800,- Kčs). Zanedlouho byl pan Svoboda povolán k vojenskému výcviku a aby paní Svobodová nezůstala v nově vybudované domácnosti s dcerou sama, nastěhovala ke svým rodičům. Mezitím se uvolnil byt, který patřil rodičům paní Svobodové, tedy Jelínkovým a bylo možné se do něj nastěhovat. Paní Svobodová s rodiči a malou Vlastičkou uvítala tento prostorný byt, avšak dlouho si jeho velké místnosti neužili, jelikož v roce 1953 komise z *Národního výboru* zkonstatovala, že byt je příliš nadměrný. Jelínkovi s dcerou a vnučkou se museli omezit a část bytu nechat k dispozici cizím nájemníkům. Po návratu pana Svobody z vojny byl byt uvolněn pouze pro potřeby mladé rodiny a rodičů Jelínkových, čímž vznikl prostor pro zařízení bydlení dle svých přání. Pro svou dobrou pověst získal pan Svoboda pěkné pracovní místo v autodílně *U Ševčíků*, která v tom samém místě funguje dodnes. Brzy byl povýšen na mistra a později na vedoucího, kterého vykonával po dvacet let a v kolektivu byl po celou dobu oblíbený.

Nedlouho po narození první dcery přivítali Svobodovi do rodiny ještě syna Iva a za pár let nejmladší dceru Janinku. Nicméně po celou dobu pracovala paní Svobodová ve firmě vedené jejím tatínkem, Aloisem Jelínkem, který si počas své vedoucí funkce vytrpěl mnoho nepříjemností. Například, když na něj přišla bezpečnost a zavřeli ho na udání, protože se domnívali, že si vydělává až příliš velké peníze. Opak byl pravdou, protože pro svou zručnost a vždy dobře odvedenou práci, měl pan Jelínek nespočet zakázek a to i pro větší podniky, jakým byl bezpochyby *Dřevotvar*,⁴⁶ pro který vyráběli výplně do prosklených skříní. Nic mu nedokázali, ale nesměl se již ucházet o místo vedoucího, a tak toto místo převzal pan Černo hous na doporučení paní Svobodové. Ten vymohl, že se postavilo sklenářství v novém místě, v ulici *Na Benátkách*, kam docházela paní Svobodová až do revoluce do práce. Po nějakém čase se nový vedoucí firmy, pan Černo hous, bezdůvodně nepohodl s některými zaměstnanci, mezi nimi byla i paní Svobodová. Nerozešli se v dobrém, avšak paní Svobodová šla v tu dobu stejně na mateřskou dovolenou s nejmladší dcerou, a poté se do původního zaměstnání již nevrátila. Ovšem sklenařina je řemeslo, které jí provázelo celý život a nechtěla se ho za žádnou cenu vzdát. Po mateřské zkusili se spolupracovníky, kteří též odešli z firmy vedené panem Černo housem, rozjet sklenářství nanovo, opět v místě předešlého sídla sklenářství. Vložili do začátku všechny peníze, které měli a mohli, některé finance si i půjčili. Sklo bylo drahé a navíc se stávalo, že bedna skla přišla rozbitá, což po letech zkušeností nepřisuzovali náhodě. Paní Svobodová vypráví, že to bylo nejtěžší období jejího života, což mě osobně překvapilo, s ohledem na dětství prožité pod fašistickou nadvládou.

Vzhledem ke třem dětem šla paní Svobodová do důchodu již v 54 letech, což bývalo běžné a ženy tak měly více prostoru pro odpočinek.⁴⁷ Jenže to nebyl případ paní Svobodové, která ještě mnoho let poté chodila do sklenářství vypomáhat, jelikož firma zůstala v rodině. Sklenářství i nadále funguje pod stejným názvem *A. JELÍNEK - SKLO, s.r.o.*, pod vedením Miloše Jeníčka, který je tatínkem mého partnera.

Svobodovi žijí nadále v bytě, do kterého se tenkrát stěhovali a na čas se o něj museli dělit s nájemníky. V pokojích mají na zdech rozvěšené fotografie členů rodiny, také fotografie ze své svatby a jiných rodinných událostí, pomocí kterých mi paní Svobodová po dobu našeho rozhovoru představovala události svého života a přiblížila tak historii Jablonného. Díky

⁴⁶ Firma vyrábí dřevěný nábytek a kuchyňské potřeby. Byla založena v roce 1951 sdružením drobných řemeslníků a dnes vyváží výrobky do celého světa.

⁴⁷ V roce 1990, tedy těsně po revoluci

vstřícnosti manželů Svobodových mám možnost pracovat s autentickým pohledem na válečné období ve městě, k čemuž mi dopomáhá charakteristický prvek Jablonného - nitěný knoflík.

3 Historie nitěných knoflíků v Jablonném nad Orlicí

Počátek výroby nitěných knoflíků v Jablonném nad Orlicí byl v roce 1860, kdy se z Podlesí na Moravě do Jablonného přistěhovala jistá paní Hejkrliková. Knoflíky vyráběla doma a tento způsob výroby se zanedlouho rozšířil do mnoha dalších domácností. Odměna za práci byla velmi nízká, rodiny si tím přilepšovaly v době vegetačního klidu, když nepracovaly na zemědělství. Práce to byla jemná a pečlivá, zvládly ji i šikovné děti. V tomto období se vyráběly knoflíky jen ručně šité, ve druzích *loukořové a věnečkové*. Roku 1870 byla Leopoldem Krobotem založena první továrna na výrobu kovových kroužků, které byly z drátu stočeného do spirály. Ta se podélně rozřízla a kroužky se sletovaly.⁴⁸ O několik let později, v roce 1894, si zde založil firmu pan Pecháček (Pecháček a spol.), která se zabývala pouze výrobou kovových kroužků. Firma si vedla dobře, jelikož zaměstnávala mnoho domácích dělníků i lidí z okolí a vzdálenějších obcí. Do roku 1948 fungovala nepřetržitě. Za 52 hodin práce si dělnice vydělala 40–50,- Kčs, dle velikosti knoflíku. Proto zvláště špatně na tom byly rodiny, pro které šití knoflíků bylo jediným zdrojem obživy.

Obr. 14 : Budova knoflíkárny ve 20. letech 20. století

⁴⁸ HOŘÁKOVÁ, Hana. *Knoflíky*, s. 6

3.1 Období první a druhé světové války a jejich hospodářský dopad na knoflíkářnu

K velkému rozmachu výroby knoflíků došlo po 1. světové válce, kdy byl velký nedostatek všeho zboží. Tehdy firma *J. H. Lux* zanechala krejčování a firma *A. Šlesinger, s. r. o.* výroby kartáčů a obě přešly na výrobu nitěných knoflíků nejen ručních, ale i strojových. Ve velké míře vydávaly firmy svým dělníkům materiál domů (bavlněné nitě a kroužky) a poté přijímaly hotové knoflíky. Bylo to velmi úsporné vzhledem k malému počtu pracovních míst přímo ve firmě.

Mezi strojové knoflíky patřil tzv. *dvoudírkový plátěný knoflík*, který se skládal na ručních lisech z plechového tělíska s lepenkovou vložkou a byl obalen plátnem. Dalšími druhy byly například *Sokol* nebo *Viktoria*, které se vyráběly již na natáčecích a štepovacích strojích dovezených z Rakouska. V tomto období se již začaly razit kroužky na postupových lisech z tabulového pozinkovaného plechu.

Značná část těchto výrobků šla na export do Německa, Polska, Finska, Rakouska, Maďarska, Rumunska, Francie, Belgie, Jugoslávie a též do Indie.

Šití knoflíků se rozšířilo na okolí Králík, Lanškrounska, Dolní Čermné, Dolní Dobrouče a také na Rokytlicko. V tomto období bylo zaměstnáno na výrobě knoflíků asi 800 pracovníků.

V době hospodářské krize ve 30. letech 20. stol. došlo k hlubokému poklesu výroby, export upadl, lidé byli bez zaměstnání nebo byli zaměstnáni jen částečně. Mzdy se stále snižovaly a 2. světová válka výrobu zcela utišila a export ustal. V tomto období začala firma *J. H. Lux* vyrábět nový a jediný druh knoflíku – *Orion*. Kroužek byl obalen do plátna (kvůli nedostatku surovin se místo plátna používal papír), natočen slabou nití a proštepován po obvodu až ke středu.

Po skončení 2. světové války výroba knoflíků strojových i ručních pokračovala dál, ale pro nedostatek materiálu a dělníků jen v omezeném rozsahu. Pokusy o navázání styku s dřívějšími odběrateli nedopadly příznivě a výroba knoflíků byla určena jen pro vnitřní trh. Odbyt se zvýšil a druh *Orion* se opět začal vyrábět s plátěnou vložkou, získal tím na pevnosti, trvanlivosti a přejmenoval se na *Star*.

3.2 Znárodnění knoflíkářny

Dne 23. 2. 1951 došlo ke znárodnění a všechny tři firmy byly sloučeny. Byla na ně nejprve dosazena národní správa, kterou prováděl národní podnik *KOH-I-NOOR* Vyškov. V průběhu devíti let firma nebyla ušetřena delimitací a spadala hned pod několik podniků, jedním z nichž byl již zmiňovaný *KOH-I-NOOR* Vyškov, a nakonec byla výroba převedena do průmyslového kombinátu Žamberk, který po dvou letech změnil svůj název na *Dřevotex*, jenž trval až do roku 1991.

V 60. letech docházelo ke snižování výroby ručních knoflíků jako nerentabilních a s malou produktivitou. Výroba se omezovala postupně z 1 milionu kusů měsíčně až na 1 milion kusů ročně. V roce 1979 byla výroba ručních knoflíků zrušena a některé schopnější pracovnice přešly do výroby strojové.

Později se začaly vyrábět knoflíky *sutaškové*, které se používaly jako módní doplněk na dámské oděvy.

Produktivita práce se zvýšila zavedením postupového nástroje na ražení kroužků do provozu, kterýrazil všechny velikosti najednou. Místo zinku se začaly používat hliníkové slitiny, jelikož oproti zinku byly značně levnější.

V těchto letech se zvýšila poptávka a bylo nutné rozšířit výrobní prostory. Jelikož pronájem byl finančně náročný, bylo v letech 1970–1971 rozhodnuto o vybudování přístavby základní provozovny a rekonstrukci té původní. Předvýroba a část výroby (operace štepování knoflíku *Star*) se soustředila do jednoho objektu, kde bylo postaveno vyhovující sociální zázemí pro dělníky – šatna, umývárna a jídelna.

Koncem roku 1971 došlo k poklesu v poptávce po knoflicích, výroba klesla z 68 mil. kusů na 55 mil. kusů a pro pracovnice byla zajištěna nová pracovní funkce – výroba mašliček na spodní prádlo pro národní podnik *Triola*. O tři roky později byla krize překonána, výroba se zvyšovala a v roce 1982 bylo již vyrobeno 72 mil. kusů ve druzích *Star* a *Viktoria*. Toto množství bylo vzhledem k výrobním kapacitám a vybavení maximální. Nitěný knoflík byl v tu dobu nedostatkovým zbožím a kvůli velké poptávce se lehce zvýšila cena, což se příznivě odrazilo na odměňování dělnic. Výdělky byly na úrovni ostatních závodů ve městě a do kolektivu se tím získalo více mladých pracovnic (celkem zaměstnáno 325 pracovníků – 65 továrních a 260 domácích).

Tato výroba byla pro náš okres značným přínosem, neboť tato domácí práce ve značné míře zvýšila životní úroveň rodin s dětmi, které neměly možnost umístit je v jeslích nebo mateřských školách. Dalším kladem naší domácí práce byla možnost zaměstnávání občanů se sníženou pracovní schopností, výpomoc důchodcům i lidem, kteří pečují o starší a nemocné osoby. S tak vysokým stavem domácích pracovníků byly ale určité problémy při odvádění práce a opravách strojků.

3.3 Restituce

V říjnu 1991 byla provozovna soukromého podniku *Dřevotex* navrácena v rámci restitucí jedné z bývalých soukromých firem v Jablonném nad Orlicí – rodině Šlesingerových. Vzhledem k situaci v rodině hledala paní Šlesingerová vhodného zájemce, který by provozovnu převzal částečně do pronájmu a část odkoupil.

Továrnu převzal pan Morávek a za tímto účelem byla vytvořena 1. října 1991 firma *Antonín Šlesinger spol. s r. o.*, jež si do svého názvu dala z úcty k tradici a značce jméno zakladatele firmy. Společnost převzala všechny zaměstnance od soukromého podniku *Dřevotex* a pokračovala nadále v původní výrobě nitěných knoflíků, vázaných mašliček a rohoží.

V letech 1991–1992 bylo nutné kontaktovat nové výrobce ložního prádla a prodejce galanterního zboží jak v obchodech, tak i velkoobchodech, vzhledem k rozpadu domácího trhu vlivem privatizace. Jestliže soukromý podnik *Dřevotex* měl cca 80 odběratelů, tento počet se rozšířil u firmy *Antonín Šlesinger spol. s r. o.* již na několik tisíc. Část výroby (asi 22 %) se prostřednictvím různých firem vyváží do zahraničí, převážně do Německa. Asi 20 % výroby se prodávalo na Slovensko.

V průběhu činnosti společnosti byly vyvzorovány nové druhy barevných knoflíků a započalo se s výrobou kapesních šitíček. V roce 1993 se rovněž začalo s výrobou klíčů *FAB*.

3.4 Knoflíkárna dnes

Dnes vede firmu pan Jaroslav Šedý⁴⁹ s manželkou Leonou, která mě velmi ochotně provedla celou firmou. Také uvedla, že stále zachovávají původní druhy knoflíků v mnoha velikostech a barvách. Barevnou paletu již několikrát obměnili a stále zkouší nové barevné varianty. Příze, ze které se knoflíky vyrábějí jsou certifikované (*GOTS* a *Ecotex*) a jejich kvalita je hlídána. Stroje, na kterých ženy pracují, jsou také původní, rakouské. Seřízení těchto strojů je náročné a umí je čím dál méně lidí. Nyní je už desítky let seřizuje pan údržbář, který je již v důchodu, takže přichází jen v případě potřeby.

K dnešnímu datu je ve firmě zaměstnáno osm pracovníků, dvě na domácí práce a další dvě na občasnou výpomoc. Průměrná výroba knoflíků je okolo 1 milionu ročně, za den a půl jsou ženy schopny vyrobit okolo 5 000 knoflíků. Firma stále vyváží knoflíky do mnoha zemí světa, avšak poměr trhu českého a zahraničního je 50 ku 50. Nemocnice v Brně zadává již několik let firmě *Antonín Šlesinger spol. s r. o.* státní zakázku na bílé knoflíky, používané na ložní prádlo.

Největšími odběrateli jsou firmy v Rakousku, kde knoflíky využívají jako součást lidových krojů a také na luxusní ložní povlečení – firma, která je vyrábí, si sama každý rok zadává barvu knoflíků, aby odstín ladil k ložnímu povlečení. Jediná země jež má výhradní právo na prodej knoflíků a jejich distribuci je Japonsko. Obchodní zástupkyně z Japonska dokonce jednou ročně firmu navštíví a s majiteli pěstuje přátelský vztah.

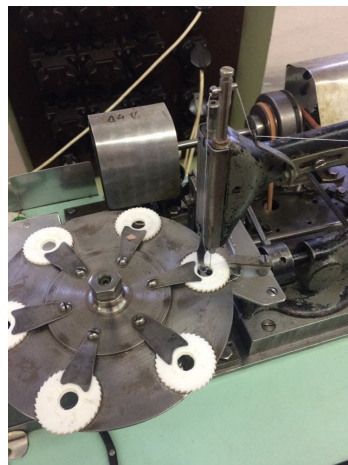
Několik objednávek ročně uskuteční módní designeři ze zahraničí, kteří nakupují knoflíky z rezné příze a využívají je na košile z přírodních materiálů. Knoflíky je také možné zakoupit přes internet, na stránkách ebay.com a etsy.com, kde se prodávají v malé míře především kartičky s našitými knoflíky.

Tento malý prvek, dnes často využívaný jako módní doplněk oděvu, se na českém území hojně využíval v době Velké Moravy,⁵⁰ o čemž svědčí četné nálezy. Nazýval se *gombík* a sloužil především pro spínání vrchní části pláště, byl tedy výraznou součástí oděvu. K jeho výrobě se využívaly drahé kovy a díky bohatému zdobení jej můžeme nazývat šperkem. Gombík se stal typickým elementem pro Velkomoravskou říši a jeho odkaz se nese celou naší historií v oblasti oděvu a šperku, které bych se chtěla dotknout v následující kapitole.

⁴⁹ Zeť pana Morávka, předchozího majitele knoflíkárny.

⁵⁰ 833 - 907 n. l.

Fotografie z mojí návštěvy knoflíkárny v plném provozu:

Obr. 15 - 20: Výroba knoflíků ve firmě *Antonín Šlesinger spol. s r. o.*

4 Vliv 2. světové války na umění

Ačkoliv válka zasáhla také do uměleckého světa a nedostatek materiálů znemožňoval práci, umělci se svých ideí nevzdali a tvořili i nadále. Často reagovali na aktuální situaci doby a své pocity vkládali do svých děl, která nám nyní reflektují náhled na obtížnou realitu, v níž se nacházeli. Je potřeba znát minulost a mít povědomí o tvorbě autorů žijících v době, kterou chceme pochopit, abychom byli schopní posunout své myšlenky dál a nezabředávali. A tak chci v této kapitole nastínit vývoj umění nasměrovaný válečnými konflikty.

4.1 Umění ve světě

Na počátku 20. století se ženy oblékaly do korzetů a při mnoha činnostech byly odkázány na pomoc mužů. Šperk byl nejsilněji inspirován stylem *Art deco*, který v sobě nese prvky mimoevropských kultur, především egyptské, asijské, africké nebo řecké. Všechny tyto vlivy jsou moderně zpracovány a šperky vynikají svou střídmostí, nadčasovou krásou a jsou oblíbenou inspirací pro dnešní designery. Umění celkově začalo počínaje kubismem nabírat na obrátkách a umělecké směry se měnily v řádech let.

Později všechna řemesla ovlivnily světové války. Po první světové válce se objevily umělé hmoty, příkladem je *ebonit*, *celuloid* nebo *bakelit*, se kterým například pracovala francouzská firma *Bonaz*. Tato firma proslula především výrobou vlasových šperků a doplňků z bakelitu, ale vyráběla také brože, hřebeny a další. Zdobené byly naturalistickými motivy, psy, sovami, černoušky nebo japonskými figurkami.⁵¹ Oděv se začal uvolňovat již v době první světové války, kdy ženy musely zastávat některé funkce mužů, ale korzet to neumožňoval. Šperky byly méně využívané, zvláště v nižších společenských vrstvách, ale to se zlepšilo v době meziválečné. Módní návrháři začali ovlivňovat šperkařskou tvorbu, když začali navrhovat šperky jako nedílné součásti svých modelů. Představiteli válečné a meziválečné doby v módním průmyslu byly Coco Chanel nebo Elsa Schiaparelli. Svými elegantními šňůrami perel, které ve dvacátých letech musela mít každá žena z lepší

⁵¹ KOČMANOVÁ, Linda. *Konceptuální šperk* [online]. Zlín, 2017 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/39834/kocmanov%C3%A1_2017_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y. DP. UTB Zlín.

společnosti, se Coco Chanel proslavila na desítky let. Narozdíl od Schiaparelli, která ráda využívala barevné kameny ve spojení se zoomorfními, či florálními motivy a doplňovala jimi své róby.⁵² Také firma *Cartier* získala díky šperkům z drahých kamenů s inovativní podobou rozmanitých zvířat prestižní zakázky v zahraničí a primárně u anglického královského dvora. Neméně známá jsou také jména jako René Jules Lalique nebo Jean Fouquet, který ve své tvorbě uplatňuje stavební principy a konstrukty. Německá škola Bauhaus, jejichž ideologií byla funkčnost a praktičnost, se zabývala tvorbou šperků z „levných“ materiálů. Šperky byly oproštěny od drahých kovů a kamenů. Naopak využívali běžné materiály jako ocel, sklo, dřevo, a také nově umělou hmotu. Zajímavou autorkou byla Anni Albers, která studovala a následně také učila na bauhauské škole. Šperky tvořila na principu recyklace, mohli bychom říct i ready-made, který autorsky upravovala. Oblíbenými materiály byly věci, které nacházela kolem sebe, například pinetky do vlasů, zavírací špendlíky, kancelářské sponky a nejrůznější řetízky. O takto obyčejných věcech říkala, že ve spojení mohou vypadat „*docela krásné a dokonce i vzácné*“.⁵³ Dnes se její šperky dají koupit jako součástky v bavlněném pytlíčku, ze kterých si každý může šperk sestavit sám.

Během druhé světové války zájem o umění vcelku utichl. Oděvy byly na přidělové lístky, stejně tak jako potraviny, látky, tabák a další. Slovy Olivera Lytteltona, předsedy Rady pro obchod, v projevu, v němž 1. června 1941 představil v BBC přidělový systém na ošacení: „*Vím, že všechny ženy budou působit apartně, avšak my muži můžeme vypadat ošuntěle. Pokud to tak bude, nesmíme se za to stydět. Ve válce je význam slovního spojení „potřísněno bojem“ zmiňováno s hrdostí.*“⁵⁴ Francie byla stále umělecky velmi produktivní zemí. Žilo tam mnoho manželek a milenek německých důstojníků a proto drahé materiály i látky shromažďovaly právě tam. Francouzská móda, včetně šperků, byla okázalá až drzá a to se nelíbilo Hitlerovi. Chtěl centrum pařížské módy zrušit a vybudovat jej v Berlíně, což se mu nakonec nepodařilo. Průběh války neodradil umělce tvořit, avšak byli to většinou ti, co emigrovali do Ameriky. V důsledku toho se uměleckým centrem stal New York. Nové materiály a technologie umožnily šperkařům moderní přístup při vymýšlení a vnímání šperku.

⁵² KOCMANOVÁ, Linda. *Konceptuální šperk* [online]. Zlín, 2017 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/39834/kocmanov%C3%A1_2017_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y. DP. UTB Zlín.

⁵³ *Anni Albers Jewelry* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://albersdesignshop.bigcartel.com/product/anni-albers-jewelry-make-your-own-necklace-kit-1>

⁵⁴ *Vojenský historický ústav Praha* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/moda-na-pridel-oblekani-za-druhe-svetove-valky/>

Velkou roli hrají abstraktní kompozice, jimiž se inspiroval např. Herman Jünger,⁵⁵ který používá tradiční drahé kovy i novátorský plast. Výrazným prvkem v umění byl kinetismus, který měl velkou roli v ready-made a v kombinaci se šperkem s ním pracuje německý umělec Friedrich Becker.⁵⁶

Po druhé světové válce bylo potřeba navázat na dobu předválečnou a neohlížet se. Válka však zanechala tolik škod a utrpení v lidské mysli, že nebylo možné zapomenout a zčistajasna se radovat. Umělci v rámci různých médií reagovali na skutky, kterých byli svědky nebo je sami zažili a vnášeli je do své práce. Zásadní součástí poválečné ideologie byl umělecký směr *Informel*, který se vyznačuje syrovou estetikou a bezprostřední existencí člověka. Podobnou gestičnost přináší *Tašismus* a jistou temnou abstrakci představuje *Art Brut*, který je spojován s uměním duševně chorých a jeho hlavním představitelem je Jean Dubuffet. Měla jsem možnost vidět výstavu Jeana Dubuffeta, která naprosto předčila má očekávání. Naivita nesoucí se v jeho dílech působila v souladu s naturálně-surovým provedením tesklivě, ale i tak mě pohled na jeho díla udržoval v přemýšlení, zda jsou prvotní mínění správná nebo mám hledat další koncepce. Dalšími umělci reagujícími na válečné období jsou nepochybně Jean Fautrier (představitel již zmíněného *Informelu*) nebo mladší Anselm Kiefer, který často upozorňuje na nacistickou historii Německa.

Množství dalších umělců se zabývá traumaty způsobenými válkou a nacistickou xenofobií a nemálo jich najdeme v naší zemi, ponížené válkou a vyhlazováním obyvatelstva. Nahlédnutí do situace v Čechách v období okupace naší země a její konfrontace s některými umělci je tedy patřičná.

4.2 Umění v Čechách

V naší zemi se šperk vyvíjel pomaleji z důvodu nedostatku materiálů. Ženy se soustředily především na oděv, který si ve většině případů samy šily. Přídělové lístky, tzv. *šatenky*, které umožňovaly nákup oblečení, byly zavedeny 15. 12. 1939. Tyto lístky platily po dobu jednoho roku a pokud jej člověk ztratil, neměl nárok na nový. Každý člen rodiny měl na lístku 100 bodů neboli ústřížků, což například ženě vyšlo na: *5 párů punčoch*,

⁵⁵ BLAŽEK, Timotej. *Vybrané kapitoly z dějin šperku*. Přeložil Pavlína LIŠOVSKÁ. V Olomouci: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN isbn978-80-244-4623-3, s. 73

⁵⁶ Tamtéž

vlněné kalhotky, bokovku, soupravu prádla, kalhotkové kombiné, kapesník, sukni a 200 g pletací příze.⁵⁷ V módních časopisech jako *Eva* nebo *Modistka* pravidelně otiskovali návody, jak si přešít ze starých šatů, pánských košil nebo sak nové kousky. Ozdobou pro ženy byl v této době klobouček, na který se spotřebovalo málo materiálu a šperky byly vzhledem k cenám a nedostupnosti materiálu v pozadí. „*Elegantní žena měla mít čisté ruce a hlavně nalakované nehty, nepřehánět to se šperky, měla mít upravené vlasy a dbát na rovné linky na punčochách, které samozřejmě nesměly být potrhané nebo viditelně zašíváné.*” (Burianová, M., 2015, s. 14)⁵⁸

Šperkařů nebylo mnoho, ale díky školám a odborníkům, kteří předali řemeslo dál, tento obor v Čechách neutichl. Během světových válek fungovala v Turnově *Státní odborná škola šperkařská*, dnes rozdělena na *Střední uměleckoprůmyslovou školu* a *Vyšší odbornou školu*. Škola dosahovala vysokého uznání i v mezinárodním měřítku během působení Josefa Maška, na kterého poté navázal sochař a cizelér Antonín Karč.⁵⁹ V Jablonci nad Nisou byla vzhledem k rozvíjejícímu se bižuternímu průmyslu na konci 19. století založena řemeslná škola, která se dnes nazývá *Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola*.⁶⁰ Obor *Skleněná bižuterie* je vyučován na *Střední uměleckoprůmyslové škole sklářské v Železném Brodě* a vyvinul se z původního názvu *Dívčí oddělení pro drobné umělecké práce z korálů a skleněných perel*.⁶¹ Výtvarníci působící na školách zanechali svým studentům kvalitní základy, které obstaraly řemeslný vzestup a udrželi tím kulturní vzdělanost země.

V rámci dalších médií můžeme sledovat souvislosti s obdobím okupace a německé nadvlády. Výrazným směrem byl již zmíněný *Informel*,⁶² kam se řadí například Mikuláš Medek, věhlasný Vladimír Boudník nebo Zbyněk Sekal, který si na vlastní kůži zažil hrůzy koncentračních táborů, jež se objevovaly v jeho dílech.⁶³ Z prací jmenovaných výtvarníků dodnes čerpá mnoho dalších umělců, stejně tak jako já se inspiroji autory, kteří mě svou myšlenkou nebo způsobem práce oslovili, tudíž jim věnuji prostor v následující kapitole.

⁵⁷ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013., s. 28

⁵⁸ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013., s. 14

⁵⁹ *Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.sups.info/index.php/o-skole/historie-skoly>

⁶⁰ *Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola v Jablonci nad Nisou* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://supsavos.cz/o-skole/historie-skoly/>

⁶¹ *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.supss.cz/cs/historicky-archiv/>

⁶² *GAVU Cheb* [online]. [cit. 2020-04-11]. Dostupné z: <http://www.gavu.cz/informel-a-jeho-presahy/>

⁶³ Tamtéž

5 Reflexe války současnými autory

Ze současných umělců jsem vybrala ty, kteří mě inspirovali a svým způsobem také ovlivnili. Většinou pracují s tematikou minulosti, války, smutku, hmatových vjemů nebo motivem rukou. Často si pohrávají s otázkami života a smrti, ovšem s úctou a respektem k životním hodnotám. Mezi pro mě nejdůležitější osobnosti patří na předních příčkách především Christian Boltanski považovaný za všestranného umělce, také Lisa Kokin, jež dokáže přesvědčivě zpracovat textil a knihy v díla, která uchovávají svou hodnotu i v daleké budoucnosti. To, jak vnímavě zpracovat vzpomínky a vytvořit z nich své, jsem zaznamenala u Bettiny Speckner a bezmeznou sounáležitost ke svému národu, důraz na bezprostřednost kultury a její surový pohled na smrt dokáže svými šperky zprostředkovat Jorge Manilla. Výběr autorů sleduje spíše témata, jimiž se zabývají, než samotné médium šperku.

Christian Boltanski

Boltanski je francouzský multimediální umělec, narozený v Paříži roku 1944. Je známý jako sochař, malíř, fotograf, tvůrce videí a především pro své fotografické instalace, kde často využívá rodinné fotografie (z nich se skládala výstava *Album des Photos de la famille D.* z roku 1971).⁶⁴ Smyslem jeho práce je představit pomíjivost života a smrt samotnou ve svém přirozeném světle bez potřeby zavírat před ní oči a přijmout dočasnost nás všech, jako naprosto obyčejnou, dokonce uklidňující součást našich životů. Kritiky je často označován za umělce strašidelnosti, ale s tím se Boltanski neztotožňuje, naopak se označuje za veselého člověka.⁶⁵ Během své padesátileté umělecké kariéry se pro univerzálnost děl stal jedním z nejdůležitějších umělců naší doby. „*Lidé jsou dojatí, protože otázky, které kladu, jsou otázky, které si sami také kladou,*“ říká.⁶⁶ Velký rozruch vyvolal v roce 2009, kdy australskému sběrateli umění Davidu Walshovi doslova prodal svůj život ve formě celodenního vysílání ze svého pařížského studia, kde také žil, živě do tasmánského *MONA*.⁶⁷ Zajímavý byl způsob platby za záběry ve formě pravidelných splátek, které měly trvat až do

⁶⁴ *Artnet* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/artists/christian-boltanski/>

⁶⁵ *Forbes* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z:

<https://www.forbes.com/sites/rooksanahossenally/2020/01/25/christian-boltanski-on-his-must-see-art-exhibition-in-paris-right-now/#52b3fd6e5e96>

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Museum of Old and New Art, Tasmanie, Austrálie; muzeum patří Davidu Walshovi

Boltanskiho smrti. Tato interakce byla určitou sázkou, kdo vydrží déle, což by bylo pro Walshe výhodné v případě brzké smrti umělce. Ztráta soukromí byla však pro Boltanskiho tak vyčerpávající, že po deseti letech vysílání zrušili. Z toho vyplývají odpovědi na otázky, zda je víc svoboda či peníze nebo co získám za peníze vykoupené lidmi lačnicími po kousku mé cti?

Rodiče Christiana Boltanskiho museli kvůli židovskému původu otce čelit holocaustu, ale podařilo se jim utéct do Francie, kde zůstali a narodil se zde Christian. Ačkoliv má k holocaustu velmi blízko prostřednictvím vzpomínek vyprávěných rodiči, nikdy ve svých dílech napřímo tuto tematiku neuvádí, protože je to pro něj po citové stránce náročné, nicméně jeho tvorba je tím bezpochyby ovlivněna.

Moje oblíbené je dílo *Théâtre d'ombres*, což je stínohra z roku 1984, která se skládá z šestnácti kovových postav nebo tvarů, vyřezaných z kovových desek, dále z konstrukce, na které jsou zavěšeny a čtyř reflektorů. Stíny zobrazené na stěně se radostně točí, hýbou a rozostřují, dávají nám záminku vzpomenout si na své noční můry a zamyslet se nad nevyhnutelností smrti. Umělec věří, že si každý divák v pohledu na stínohru najde kousek sebe sama.⁶⁸ Instalace bývá umístěna v malé místnosti, což umožňuje promítání stínů na všechny stěny a celkový dojem je umocněn tichem, pouhé šelestění reflektorů a občasné cinknutí plíšků o sebe prozrazuje zaujetí mysli. Boltanski si rád pohrává s obavami o vlastní život a myšlenkami, že smrt nás čeká každého a vlastně už brzo.

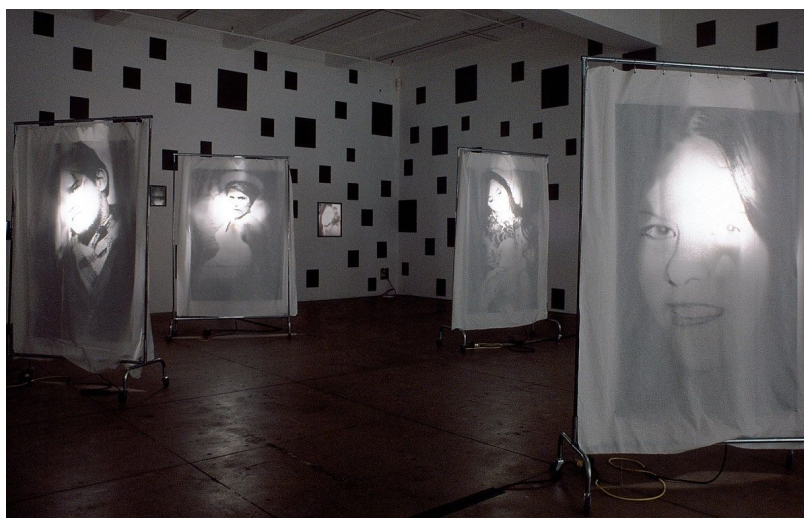

Obr. 21: *Théâtre d'ombres*, stínohra, 1984

⁶⁸ *Jupiter Artland* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.jupiterartland.org/exhibitions/theatre-dombres>

Ohromila mě jeho kolekce *Reflection*, vytvořená z fotografií tištěných na textilií a rozmístěných po místnosti a následně prosvícených reflektorem. Fotografie, které využívá, jsou z umělcova vlastního archivu, který obsahuje několik tisíc fotografií Židů a nejsou k nim doložena jména ani příběhy lidí.⁶⁹ Nechává tak prostor pro vlastní fantazii a podněcuje naši zvědavost k sestavení příběhu dle zkušeností a představivosti každého diváka. Například ve mně tyto fotografie vyvolávají pocity skromnosti a pokory vůči lidem, již na nich jsou zobrazeni, ačkoliv neznám jejich příběh a mohu si jej vybájit jakkoliv šťastný, moje myšlenky se ubírají k vědomí, že zobrazení lidé jsou židovského původu a jejich konec byl většinou tragický. Vše umocňuje atmosféra vyvolaná měkkým světlem z reflektorů a naddimenzovanými plátny s černobílými fotografiemi. Myslím, že Boltanski tím nepřímo prokazuje úctu svým rodičům a všem ostatním, kteří si museli projít peklem zvaným holocaust.

„Doufám, že v mé práci je humor,“ říká, „ale není tam žádný vtíp.“⁷⁰

Obr. 22: *Reflection*, 2000

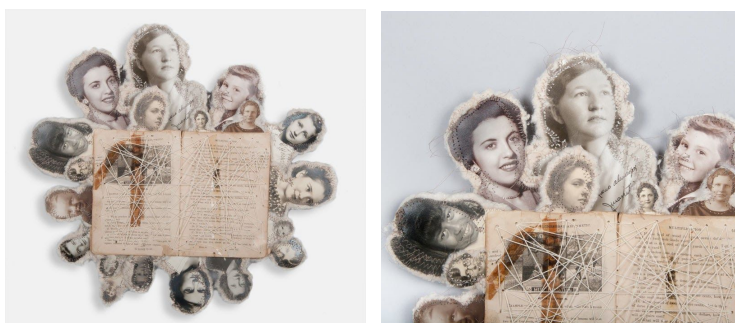
⁶⁹ *The Monthly* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.themonthly.com.au/issue/2014/march/1393592400/mireille-juchau/christian-boltanski%E2%80%99s-chance-life#mtr>

⁷⁰ *Taméž*

Lisa Kokin

Lisa Kokin se narodila v roce 1954 a žije v Kalifornii v USA. Je považována za všestrannou konceptuální umělkyni, jejíž tvorba se řídí obsahem a upcykluje.⁷¹ ⁷² Jejím typickým médiem je textil a knihy, které skartuje, trhá, mixuje, drtí a následně z nich tvoří.⁷³ V počátcích své tvorby pracovala s fotografiemi, které kupovala na bleších trzích, upravovala je, používala do instalací. V dílech se objevuje židovská tematika, jelikož maminka byla Židovka a tato skutečnost poznamenala její mládí a ovlivnila vzpomínky.

Stěžejní prací je zajisté instalace *Remembrance* z roku 1991, kde se projevil vliv židovské historie a holocaustu, avšak hlavním důvodem ke vzniku instalace byla návštěva *Judah Magnes muzea v Berkley*,⁷⁴ kde se setkala se skutečnými oděvy zesnulých Židů, mezi nimiž byly i kabáty, jež ji podnítily v tvorbě. Instalace obsahuje deset kabátů vyrobených ze střeve⁷⁵, inspirovaných kabáty z koncentračních táborů a několik pytlů ze stejného materiálu, nedbale pohozených pod zavěšenými kabáty. Expozice vzbudila velký zájem veřejnosti a později ji zakoupilo východoněmecké muzeum *Gedenkstätte Buchenwald*,⁷⁶ které ji umístilo do své stálé sbírky k 51. výročí osvobození tábora.⁷⁷ Lisa byla do muzea pozvána za účelem instalace *Remembrance* a místo na ni udělalo tak silný dojem, že po návratu začala pracovat na nových skulpturách podnícených množstvím oblečení, knoflíků, zubů a neskonale velkým utrpením, sálajícím ze všech koutů bývalého koncentračního tábora. Mnoho prací pramenících z návštěvy muzea neslo název spjatý s Buchenwaldem, čímž chtěla umělkyně vyjádřit úctu těm, kteří bezdůvodně přišli o své životy.

Obr. 23 a 24: *Love Always, Juanita*, 2008

⁷¹ Upcycling je postmoderní směr, jehož cílem je přeměna starých a nepotřebných produktů na produkty s vyšší užitnou hodnotou, než jakou měl původní produkt.

⁷² *Upcycling* [online]. [cit. 2020-04-11]. Dostupné z: <https://www.upcycling.cz/co-je-to-upcycling/>

⁷³ *Taylor Piggott Gallery* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://www.taylorpiggottgallery.com/artist/Lisa_Kokin/biography/

⁷⁴ *Textile Artist* [online]. [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.textileartist.org/lisa-kokin-content-materials-driven>

⁷⁵ Střevo používaná na uzeniny

⁷⁶ Památník Buchenwald

⁷⁷ *The CJM* [online]. [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: https://thecjm.org/learn_resources/222

První práce, které jsem měla možnost vidět, byly jakési deníky prošité nitěmi,⁷⁸ jež spojovaly vybledlé černobílé fotografie lidí se šibalským úsměvem a možná zajímavým příběhem. Ta myšlenka mě v tu chvíli vtáhla a chtěla jsem o Lise Kokin vědět víc a vidět další práce. Dostala jsem se k výše charakterizované práci *Remembrance*, která mě fascinovala svou potencialitou uchvátit diváka košilí či kabátem zavěšeným v prostoru. Kladla jsem si otázku, proč by mě měl takový otrhaný kabát nadchnout? Prvotním důvodem je způsob instalace, která představuje tajemné posešivané oděvy nasvícené tak, aby v nich divák uviděl lidské utrpení a nicotu, jakou museli snášet všichni, kteří neutekli před nástrahami holocaustu. Druhá myšlenka směřovala k původu rodiny umělkyně a jejím vzpomínkám z dětství a uvědomila jsem si hloubku, v jakou nás uvádí jen tím, že se její maminka potýkala se stejným údělem, jako tisíce jiných nevinných lidí s ošoupaným kabátem. Pocity, které ve mně vyvolávají koncentrační tábory, jsou přinejmenším trýznivé a připodobnění k volně visícím kabátům je trefně zobrazeno.

Obr. 25: *Remembrance*, instalace, 1991

⁷⁸ Dílo s názvem *Love Always, Juanita* je zobrazeno na předchozí stránce

Bettina Speckner

Bettina se narodila roku 1962 v německém Offenburgu. V roce 1984 studovala na Akademii výtvarných umění v Mnichově, pod vedením profesora H. Sauerbrucha a o rok později byla hostující studentkou u Daniela Spoerriho, který je spojován s uměleckým hnutím *Nouveau réalisme* (*Noví realisté*) a *Fluxus*. V dalších letech studovala pod vedením profesora H. Jüngera a od roku 1991 ji vedl Otto Künzli. Její tvorba je zaměřena na vzpomínky, nostalgii, pracuje se starými fotografiemi, které si sama fotí nebo dostává od lidí. Používá různé fototechniky, například leptání fotografií do zinkových desek, nebo foto smaltování, které si zadává do malé firmy v Portugalsku. V neposlední řadě *tintyp*, což je přímá pozitivní metoda vynalezena v USA na konci 19. století.⁷⁹ V roce 2015 se začala zabývat starou technikou *alutypu*,^{80 81} jejímž výsledkem jsou hliníkové plátky, které jsou jemné a působí velmi klidně. Bettina velice dbá na původní techniky zpracování fotografií a každý její šperk vypráví s úctou příběh o lidech, kteří na něm jsou. Většinou neznámí lidé a neznámé příběhy, ale vždy působí tajemně, nostalgicky a vrací jim hodnotu.

Šperky Bettiny Speckner ve mně vyvolávají pocity štěstí, naděje i smutku. Štěstí proto, jak dokáže velmi citlivě vytvořit z fotografie šperk, který v sobě uchovává duši osoby na snímku, skoro jakoby se spolu znali. Smutné jsou fotografie bez majitele, které musel někdo najít, aby jim byl vdechnut život a vrácena možnost získat si ve světě nového vlastníka. Takového, který šperku poskytne nový začátek a naději zanechat vzpomínku.

Obr. 26: *Tintype*, brož, 2007

Obr. 27: "*Alice in Wonderland*", přívěsek, 2009

⁷⁹ Bettina Speckner: *My Modern Met* [online]. [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://mymodernmet.com/tintype-photography/>

⁸⁰ Bettina Speckner: *Schmuck Jewellery* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://www.bettina-speckner.com/>

⁸¹ Kolodiový nebo mokřý proces exponování a vyvolávání fotografií.

Jorge Manilla

Původem mexický umělec, který nyní žije a pracuje v Belgii, se narodil do rodiny zlatníků, čímž se mu dostalo řemeslného a uměleckého vzdělání už od samého mládí. Po studiu výtvarného umění na *Akademii řemesel a designu* na Mexickém institutu výtvarného umění pokračoval na prestižní *Královskou akademii* v Gentu, kde v oboru sochařství získal bakalářské vzdělání a následně završil svá studia magisterským titulem v oboru *Klenotnictví a stříbrnictví* na *St. Lucas University College of Art and Design*. Kromě své profesionální činnosti v umělecké šperkařině, působí Jorge na *Královské akademii výtvarných umění* v Antverpách a vede workshopy po celém světě.⁸²

Stěžejní náměty jeho práce se týkají mexické kultury, náboženské výchovy a ikonografie, kterou srovnává s moderními principy a sleduje, jak se mění perspektiva nahlížení na určitá pravidla. Prostřednictvím objektů představuje bolesti a křivdy, vášně mexického lidu, ale i víru, která je v této zemi po staletí důležitou součástí, a ve spojení s náboženstvím představuje obraz Mexika, který umělec přetváří do moderního pojetí a otevřeně bez obalu nám předkládá surovost tamní kultury. Využívá přírodní materiály jako je kůže, dřevo, kosti, textil i kovy, se kterými rád experimentuje a zkouší nové procesy tvorby a na vrcholu toho všeho je jeho perfektní řemeslné zpracování.⁸³

Není kolekce šperků, která by mě u Jorgeho Manilly nezaujala, ale i tak bych chtěla představit jednu, která doplní moji interpretaci války v této práci. Projekt *Contemporary Savagery* představuje objekty zabývající se násilím a porozumění, kde se násilí v našem světě bere. Lidé jsou tvořeni emocemi, které je ovládají a tvoří subjektivní poznání života každého z nás. Strach, vášně, žárlivost, bolest, zbabělost, zahořklost a dokonce i láska jsou podle Jorgeho pojmy, které souvisí, ba i vyvolávají násilí.⁸⁴ Ve srovnání s krutostí, se kterou se potýkala společnost v období nacistické nadvlády, si skutečně dokážu výše zmíněné emoce dosadit za rovnítko násilí a každý pojem připodobnit situacím nebo lidem, kteří za vším tím násilím stáli. Rozbalí se výčet psychoanalýz a emočně nevyrovnaných lidí, kteří se „lécili“ na tisících nevinných. Umělec vyhledává nepřitažlivé tvary a snaží se ukázat podobu násilí v neklidně děsivé realizaci, avšak s křehkou, nahou duší s možností ji zlomit. Kolekce na mě

⁸² *Jorge Manilla* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.jorgemanilla.com/copia-de-oscure-sacrifices-1>

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ Tamtéž

působí jako části bytostí, na kterých se násilí už odehrálo a nyní čekají, až vymizí ze světa, aby mohly začít nový život.

Obr. 28 a 29: *Contemporary Savagery*, náhrdelník, 2013

Symbolika pokory, utrpení i sounáležitosti v podání dalších autorů

Ráda bych zmínila některé autory, jejichž práce je mi blízká a nacházím v ní prvky společné mému tématu. Jednou z nich je **Iris Eichenberg**, která ve svém díle využívá moderní high-tech postupy, jež kombinuje s tradičními formami řemesel, a v její práci se často stírají hranice mezi tělem a šperkem, což nás nutí používat všechny smysly a zkoumat jejich souvislosti mezi sebou.⁸⁵ Utkvělo mi zpodobnění rukou z kůže spojených nýtkem, jako taková zrezivělá klíčenka a také kolekce *I do not wish*, kde se také objevuje motiv rukou různě proděravěných a ukrývajících zradu. Autor, u kterého mě zaujala práce s hmatem a otisky je **Gerd Rothmann**, využívající lidské tělo jako médium. Šperky tvoří pomocí odlitků částí těla – jako jsou uši, nos, ústa, bradavky, krk, ruce a především otisky prstů. Nejprve začínal s otisky svého těla, ale jeho práce se posunula do intimnější formy, kdy odlévá části těla lidem, kteří si jeho šperk objednají. Ve svých posledních dílech řeší kontrolu nad tělem a lidskou identitu také americká výtvarnice **Kiki Smith**, která v nich reflektuje

⁸⁵ *Iris Eichenberg* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <http://www.iriseichenberg.com/>

osobní vzpomínky společně s historickými událostmi. Konkrétně soubor prací s názvem *Procession*, kde se objevují části těl spojených řetězem nebo propojení člověka se zvířetem, budí silné existenciální myšlenky.⁸⁶ Výraznou slovenskou autorkou šperků je **Kristýna Španihelová**, která v práci často používá materiály budící respekt, ku příkladu krev, s níž následně pracuje coby s organickým barvivem. Takto je vytvořena kolekce *Hemocity*, na první pohled se zdá být vyrobena z drahých kamenů, ale podstatnou složkou je sušená krev vmíchaná do epoxidu, což demonstruje pradávnou touhu po diamantech vykoupených krví.⁸⁷

Fotografií s válečnou tematikou nebo motivy utrpení bych mohla prezentovat nesčetné množství, ale zaujali mě především dva čeští fotografové, kteří oba zpracovali téma Sudet, tedy českého pohraničí. Jedním z nich je **Jaroslav Kučera**, který nafotil oblast Sudet již v devadesátých letech a chtěl tak ukázat komunismem zplundrované pohraničí naší země.⁸⁸ Druhým autorem je **Lukáš Houdek**, jenž zpracoval situaci odsunu Němců z českého pohraničí, pomocí vizualizace masakrů. Aranžoval panenky do konkrétních aktů a zhmotnil krutost, které se vlivem nenávisti dopouštěli čeští občané na Němcích. Dvě fotografie ze souboru *Umění zabíjet*⁸⁹ ukazují partyzánský soud v Lanškrouně, o kterém se zmiňují v podkapitole 1.2.4. *Partyzánský „lidový“ soud vedený Josefem Hýblem*.

Závěrem této kapitoly bych chtěla uvést, že kromě zmíněných autorů, umělců a výtvarníků je mým nejpodstatnějším inspiračním zdrojem život sám. To, jak se lidé chovají v různých atypických nebo nepříjemných momentech, jak zvládají těžké životní situace, ale i maličké potíže, které nakonec vybudují celek.

⁸⁶ *Artnet* [online]. [cit. 2020-04-11]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/artists/kiki-smith/>

⁸⁷ *My Nitra: Kristýna Španihelová* [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://mynitra.sme.sk/c/20830794/sperky-vyraba-z-krvi-kosti-mlieka-aj-soli.html>

⁸⁸ *Novinky.cz: Jaroslav Kučera* [online]. [cit. 2020-04-11]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/clanek/fotograf-jaroslav-kucera-vzdy-me-zajimali-lidi-a-lidicky-40019913>

⁸⁹ *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 2020-04-11]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/rozhovor-lukas-houdek/r~7dafa4e0727311e4833a0025900fea04/>

II Praktická část

Praktická část představuje kolekci šperků obsahující sedm objektů, které souvisejí jak spolu mezi sebou, tak vycházejí z teoretické části a navazují na část didaktickou. Kolekci jsem tvořila sama s příležitostnou pomocí rodiny a pravidelnými konzultacemi s vedoucím práce.

6 Téma

Praktická část mé diplomové práce vychází z autentického vyprávění paní Svobodové o druhé světové válce a vlivu válečných let na její život, které představuji v teoretické části. Také reaguji na celou problematiku masakrování nevinných lidí a zotročování naší země nacistickými vojsky, o niž se zajímám soustavně prostřednictvím knih, dokumentů i filmových ztvárnění skutečných událostí. V práci se tak odráží můj subjektivní pohled na události, jež ovlivnily naši zemi, také nespočet rodin a lidských životů, a třebaže jsem tu dobu nezažila, mám neustále potřebu se o ni zajímat, poučit se, čerpat z ní i ji konfrontovat.

Při tvoření kolekce šperků jsem postupovala rozvážně, abych důstojně a s úctou prezentovala jak období okupace naší země, tak i vyprávění paní Svobodové a s tím související mé rodné město Jablonné nad Orlicí. Důležitým médiem při tvorbě kolekce šperků byly produkty z místní renomované knoflíkárny, které dokonale vystihly charakter doby a ojedinělým výskytem takové továrny ve světě podtrhly osobitý ráz města. Firma mi poskytla nejen knoflíky, ale také základy knoflíků – kroužky, odpadový materiál v podobě hliníkových pásků, nepovedených kroužků a další. Množství materiálu, které jsem si z knoflíkárny odnesla, bylo v rámci tisíců kusů, což mi umožnilo kumulovat jej a upozornit tak na kvantum neznámých obětí války. Čistota a nevinnost knoflíků čelila drásání, odírání, spalování i deformování někdy až na jeho samý základ. Kontrastně ke knoflíkům jsem využila hliníkové pásy, které jsem stříhala na slabé proužky a jejich kupením tvořila objekty. Završením kolekce jsou plynové bombičky, které svým tvarem prezentují válku samy o sobě, navíc podpořené reznutím nebo spálením umocňují můj pohled na celou tematiku.

Všechny objekty v kolekci vyjadřují mé silné subjektivní mínění o událostech druhé světové války a vzpomínkách paní Svobodové. Každý z nich vypovídá střípek mých myšlenek a dohromady tvoří obraz pocitů a úvah nad nesmyslným ničením a vyvražďováním osob německou extremistickou nadvládou. Také instalace kolekce doplňuje mé přesvědčení a utváří určitý náhled.

7 Postup práce

V první fázi tvorby jsem si vytvořila rešerši materiálů, které bych chtěla využít k uskutečnění kolekce. V první řadě to byly bombičky, které jsem si střídala necelé tři roky, ačkoliv jsem tenkrát nevěděla, že je zužitkuji právě ve své diplomové práci. V druhé řadě jsem brala v úvahu propojení kolekce s Jablonným v podání nitěných knoflíků, jež jsou tradičním prvkem města. Netušila jsem, že mi v knoflíkárně nabídnou nejruznější odpadový materiál, který jsem v práci použila také. Následně jsem tedy vycházela z nashromážděného materiálu, který jsem začala zkoumat, zkoušet jeho možnosti a po konzultacích s vedoucím práce posouvat do finální podoby.

Každý kus šperku nebo objektu prošel svým specifickým výrobním procesem, který vycházel z použitého materiálu a myšlenky. Proto bych ráda představila každý zvlášť a vysvětlila tak postup práce.

7.1 Náhrdelník 1

Náhrdelník je tvořen z knoflíků typu *Star*, ve třech různých velikostech, které jsem přišívala k sobě bílou nití do požadovaného tvaru. Tvar jsem neustále kontrolovala v zrcadle, abych docílila asymetrických proporcí a zároveň aby přirozeně splynul s křivkami těla. Poddajnosti šperku jsem docílila lehkým deformováním knoflíků v náležitých místech po celé ploše šperku. Přibližně v polovině šperku jsem začala přišívat knoflíky, které jsem prve rozdrásala kovovým pilníkem a povytahovala některé nitky, aby se jeho vzhled pocitově změnil v politováníhodného jedince. Rozedranost knoflíků směrem k zemi graduje a na konci jsou již téměř holé hliníkové kroužky. Okolo krku jsou vedeny knoflíčky tak, že ho obklopují

a vyústí v zapínání ze spředených nití plynule vycházejících z knoflíků. Na konci shluku nití je vytvořeno očko, jež se zapne za knoflík na rubové straně přední části náhrdelníku.

Šperk je tvořen z bílých knoflíků, které znázorňují nevinné lidi, řítící se do propasti bolesti, ztráty a nespravedlnosti, jež je zintenzivněna množstvím knoflíků držících pospolu. Chtěla jsem tím prezentovat fakt, že ačkoliv knoflíky drží pevně u sebe, vnější vlivy je postupně rozloží.

Obr. 30 a 31: Proces tvorby

7.2 Náhrdelník 2

Šperk, který jsem začala tvořit jako druhý v pořadí, je tvořen z hliníkových kroužků, jež jsem získala v knoflíkárně. Kroužky se vyrábějí přímo v továrně na původních strojích, a tím pádem vzniká odpad v podobě špatně vyražených nebo pokřivených kroužků, které jsem využila také pro tento šperk. K nim jsem si vybrala dvě velikosti hotových kroužků, od každé jeden balíček po tisíci kusech. V počátku tvorby jsem si skřípacími kleštěmi rozpojila hrst kroužků, které jsem následně připojovala k těm nenarušeným a tvořila jsem tak základní konstrukci náhrdelníku podobající se drátěné košili. Ve chvíli, kdy jsem měla konstrukci hotovou tak, aby držela na těle, pověsila jsem ji na krejčovskou pannu a zbytek dotvořila přímo na ní. Ve vrchní části šperku jsem kumulovala kroužky na sebe a v závěru dodala také ty pokřivené a znehodnocené, jichž celkem padlo přes dva tisíce kusů.

Náhrdelník znázorňuje odrané, oškubané oběti holocaustu připravené o vše, včetně důstojnosti. Obnažené, obyčejné kroužky, které jsou samotné snadno přehlédnutelné, ale v takové hromadě už budí zájem.

Obr. 32 a 33: Proces tvorby

7.3 Náhrdelník 3

Poslední náhrdelník mé kolekce je tvořen z plynových bombiček, získaných z restaurace, kde se používají na výrobu domácí šlehačky a běžně je vyhazují. Bombičky mi připadaly zajímavé samy o sobě, ale zvažovala jsem další možnosti jejich transformace a možnou variantou bylo rozřezat je, aby se ukázal jejich vnitřek. Jelikož není snadné celokovový předmět v domácích podmínkách řezat, navíc předmět tak nesnadno uchopitelný do svěráku, rozhodla jsem se požádat o pomoc ve firmě, kde pracuje můj táta. Firma se soustředí na výrobu různých forem a strojů, jež dokážou rozdělit kov, je tam tak hned několik. Nejprve proběhla zkouška na *drátové řezačce*, která dokáže vyřezat jakýkoliv tvar, ale proces trvá dlouho, takže jsem od toho upustila. Další, rychlejší variantou byl řez na *CNC frézce*, na které bylo možné rozříznout okolo dvaceti bombiček za poměrně krátkou dobu a díky ochotě zaměstnance, který obsluhuje daný stroj, jsem je mohla začlenit do své práce. Jelikož jsou bombičky původně stříbrné a tím vypadají až příliš perfektně, po konzultacích s vedoucím práce jsem se rozhodla pro radikální změnu jejich vzhledu. Zkusila jsem úpravu povrchu pečením v klasické horkovzdušné troubě, kterou jsem rozehřála na plno a vložila pečicí plech s jednou bombičkou politou vajíčkem s krystalovým cukrem. Věděla jsem, že kombinace těchto dvou přísad se spálí a krystalový cukr navíc zajistí zajímavou strukturu. Po patnácti

minutách byla bombička spálená a její podoba evokovala přesně takové pocity, jako kdyby se člověk díval na nejhrůznější záběry a fotografie pořízené v koncentračních táborech. Bombičky jsem potřebovala zavěsit, a proto jsem si nůžkami nastříhala hliníkové pásky na slabé proužky, jež jsem upevnila v úzkém hrdle bombičky. Takto zhotovený celek jsem polila vajíčkem, posypala cukrem a vložila do rozpálené trouby, kterou jsem co pět minut kontrolovala, zda předměty černají. Během pečení jsem několikrát přidávala vejce i cukr, aby byl výsledek co nejautentičtější a po vypnutí trouby jsem celek nechala chladnout. Základní část šperku jsem natřela matným lakem, aby se spálenina zafixovala a dál neopadávala. K finální podobě náhrdelníku mi chybělo zapínání, které se mělo nést v podobném duchu jako spálené bombičky tak, aby nerušilo jejich kompozici. Použila jsem spleť černých nití, které jsem zacuchala a zapalovačem chuchvalec opálila, až se seškvařil do jednoho celku a nakonec jsem jej zpevnila lakem. Takto zhotovený asi třicet centimetrů dlouhý spletenec nití jsem přivázala ke kroužku, který jsem připevnila ke zmeti hliníkových proužků, držících bombičky. Druhou stranu spletence jsem opatřila háčkem, jež se snadno uchytí do kroužku a tím těsně obepne krk.

Výše v textu zmiňuji fakt, že spálenina v kombinaci s bombičkou a tématem války přivádí myšlenky člověka na záběry z koncentračních táborů, kde spalování mrtvých bylo běžnou praxí. Při této představě působí šperk poněkud morbidně, ale stále si stojím za názorem, že pokud se chceme poučit z chyb, musíme se na ně dívat zpříma a nezavírat oči, ačkoliv jsou nesnesitelné. Tento šperk uvádím schválně jako třetí v pořadí a poslední z náhrdelníků, jelikož je určitým postupem procesu tvorby mé kolekce a vyjadřuje tu poslední fázi sprostého a nečestného zacházení s lidmi.

Obr. 34 a 35: Proces tvorby

7.4 Brož 1 a 2

Součástí kolekce jsou také dvě brože zhotovené podobným způsobem, a to z nastříhaných hliníkových pásků získaných v knoflíkárně – jak již bylo zmíněno výše. Drátky dlouhé asi 50 cm jsem shromažďovala na sebe, až vznikla skrumáž v podobě drátěnky. Vzhledem k tomu, že se drátky dobře ohýbaly, bylo možné vymyslet jakýkoliv tvar, do něhož se přetvoří. S ohledem na silné vzpomínky paní Svobodové z dětství, jsem využila příběh o ukrývání partyzána Josefa Hýbla, kterému rodina paní Svobodové podala pomocnou ruku a znamením pro příchod domů bylo právě přiložení ruky na skleněnou tabuli na dveřích bytu, čímž signalizovali příchod návštěvy. Hliníkové proužky jsem zkusila tvarovat do podoby ruky a zjistila jsem, že budu potřebovat formu, dle které si ruku snáz vytvaruji. Partner mi na dřevěné prkno přidělal šrouby na mnou vyznačené body a podle nich jsem mohla formovat shluky hliníkových proužků do požadovaného tvaru ruky. Nakonec jsem jemným propletením proužků spojila ruku v oblasti dlaně a výsledek jsem rozprostřela a načechrala pro větší objem a pocit zastřenosti. Pro upevnění brože na oděv jsem zvolila magnet, který jsem nalepila na brož vteřinovým lepidlem.

Druhá brož je tvořena stejným způsobem, pouze jsem jí tvarovala dle menší formy. Zakončila jsem ji také propletením hliníkových proužků do sebe a ozvláštnila kousky nití z odrbaných knoflíků, které mi zbyly z výroby prvního náhrdelníku. Tyto zbytky jsem obarvila černou tuší a vkládala po částech do shluku drátků, čímž jsem vytvořila jakousi celistvou hmotu, ze které občas vyčnívají cáry nití. Zbytek hliníkových proužků jsem obarvila tuší, abych sjednotila vzhled a celou brož jsem pro stálost barvy nalakovala. Zapínání jsem vyřešila stejným způsobem, jako u brože předešlé, a to přilepením magnetu.

Obě brože odkazují na pomoc, kterou si lidé v nesnadných chvílích poskytovali a přímo vychází ze vzpomínky paní Svobodové, kterou jsem zmínila výše. Ruka je v první řadě symbol pomoci, náklonnosti, důvěry a úcty, což bývalo poslední nadějí lidí v době válečné a v kolekci jsem tak chtěla reflektovat i tento pohled na pospolitost a soudržnost lidí ve zlých časech.

Obr. 36 a 37: Proces tvorby

7.5 Brož 3

Poslední brož v kolekci je vytvořena sešíváním různě velkých knoflíků na sebe, čímž tvoří kupu ukazující na hromady mrtvých lidí během války. Knoflíky jsem k sobě přišívala nití a na vrchol kupy jsem připevnila několik knoflíků aranžovacím drátkem, který jsem provlékla skrz celou brož, abych ji dostatečně zpevnila. Vrchní knoflíky jsem se snažila zapálit a nechat brož prohořet, ale knoflíky nehořely tak, jak jsem myslela, takže celý proces trval poněkud déle a musela jsem vrchní knoflíky neustále připalovat, jelikož oheň zhasínal. V momentě, kdy jsem byla s ohořením knoflíků spokojená, nechala jsem brož po zbytek dne z bezpečnostních důvodů venku a druhý den jsem rubovou část začistila několika knoflíky a k nim jsem následně přilepila magnet pro uchycení na oděv.

Výsledek práce na této broži poukazuje na bezohlednost a neúctu k zavražděným nebo hlady a fyzicky utrápeným lidem převážně v koncentračních táborech, jejichž mrtvá těla byla necitelně házena na hromady a spalována. Většinou je pohřbívali do společných hrobů, přičemž bylo téměř nemožné, aby pozůstalí svým blízkým připravili důstojný pohřeb. Na broži je zachycen aspekt, který poukazuje na možnost určité ochrany v případě krytí prvků (knoflíků/lidí) z vnější strany, čímž se občas dalo zabránit znehodnocení uvnitř hromady.

Obr. 38 a 39: Proces tvorby

7.6 Objekt

Finální práce, jež dotváří celkový charakter mé kolekce a posléze instalace je více než stovka zrezivělých bombiček. Opět se potýkám s bombičkami, které jsem si nastřádala, ovšem tentokrát je nechávám v celku a pracuji pouze se změnou jejich povrchu. V první řadě bylo potřeba zbavit bombičky jejich ochranné vrstvy, kterou jsou opatřeny proti reznutí. S tím mi velmi pomohl partner, který každou jednu bombičku obrousil pomocí ruční brusky a zbytky dopravil smirkovým papírem. Následně jsem všechny bombičky vložila do plastové bedny vystlané alobalem a každý den na ně rozprašovala roztok ze soli a kyseliny citronové, který bombičky den po dni rozežíral. Po dvanácti dnech cíleného rezivění jsem do hrdla každé bombičky přilepila půl metru dlouhý kuličkový řetízek. V dalším kroku jsem je jednotlivě ponořila do čirého laku ředěného vodou, abych zamezila odírání rzi a na konec řetízku jsem připevnila spojovací kroužek, jež mi umožní pověsit bombičky ve stejné výšce na kovovou tyč. Tu i s bombičkami zavěším při instalaci do prostoru, což dotvoří atmosféru celé kolekce.

Rez na bombičkách připomíná dobu, jež je dávno za námi, ale také vzpomínky, které se postupem času ztrácejí a ubývají na svém lesku. Hlavní myšlenkou instalace bombiček v tak obsáhlé řadě za sebou bylo poukázání na zástupy zesláblých lidí při tzv. *pochodech smrti*, kdy zajatci museli chodit v řadě za sebou, jinak je čekala smrt zastřelením. Tuto smutnou, avšak běžnou situaci, jež se v naší zemi odehrávala na konci války, popisují

v podkapitole 1.2.1 *Únorový pochod smrti*. Chtěla jsem se dozvědět, jestli bude mé okolí reagovat na reznoucí bombičky, případně jakým způsobem a využila jsem moc sociálních sítí, kam jsem po dobu deseti dnů přidávala fotografie postupné rzi s jednoduchými popisky – *Rez. Den 1.–10*. K mému údivu se mi každý den ozval alespoň jeden člověk s otázkou, co vlastně provádím s těmi bombičkami a usoudila jsem, že určitá deformace a surovost materiálu v lidech vzbuzuje pocity zvědavosti a možná i rozrušení či znepokojení. Naopak děti, které o druhé světové válce vědí jen málo informací nebo žádné, projevují minimum znepokojujících pocitů, což jsem zjistila při výtvarných aktivitách uvedených v další kapitole.

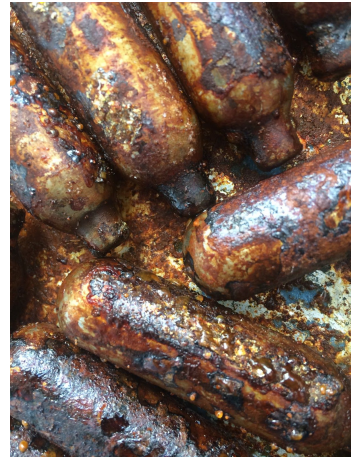
Obr. 40: Proces tvorby

Obr. 41 a 42: Rezivění 1. a 2. den

Obr. 43–45: Rezivění 3.–6. den

Obr. 46–48: Rezivění 7.–9. den

Obr. 49 a 50: Rezivění 10. den

III Didaktická část

Druhým rokem vedu výtvarný obor na Základní umělecké škole v Jablonném nad Orlicí, kde mám nyní šest skupin žáků ve věku od 5 do 15 let. V každé skupince je okolo deseti dětí, s některými se znám od začátku mého působení na škole a přibližně dvacet dětí se přihlásilo na tento školní rok. Díky tomu, že se s dětmi známe, nebála jsem se s nimi probírat tematiku druhé světové války a věděla jsem, co si ve které skupince mohu dovolit. Žáci mě velmi překvapili, především ti starší spoustu informací věděli a o své znalosti se podělili s ostatními. Ti menší se zajímali a chtěli se dozvědět zajímavé historky o Jablonném. Povídali jsme si také o dění ve městě v době druhé světové války a situaci po ní a na základě toho jsem pro každou skupinu zhotovila výukový plán, který vychází z dispozic každé skupiny. Část aktivit jsme stihli uskutečnit a mám k nim fotografie, ale na některé nevyšel čas kvůli aktuální situaci vyhlášené vládou České republiky.

8 Ruce

Výtvarná aktivita je zaměřena na práci rukou, haptické poznávání svých možností a okolních materiálů. Někdy je třeba připomenout si naše smutné nebo nepříjemné pocity, protože i ty patří k našemu životu, a naučit se je ztvárnit.

Cíle výuky

Žák:

- definuje, jak na něj působí záporné pocity.
- rozvíjí svou kreativitu a smyslovou představivost.
- zvládne určit a použít barvy vhodné k zadanému tématu.
- se vyjadřuje pouze skrze své vlastní ruce a tím poznává chování různých výtvarných materiálů.
- zhodnotí průběh a výsledek práce, reflektuje své prožitky prostřednictvím skupinové diskuze.

Pomůcky

- temperové barvy a vodovky
- čtvrtka A3
- suché pastely, černý uhel, rudka

Průběh práce

Výtvarná aktivita je určena žákům předškolního věku, tedy 5–6 let. Výuka je realizována v učebně výtvarného oboru po dobu 60 minut. Na začátku hodiny si se žáky povídáme o smutných pocitech nebo situacích, které je někdy vystrašily, vyděsily, rozplakaly. Vysvětlila jsem žákům, že před osmdesáti lety se v naší zemi odehrála válka, kvůli které bylo mnoho lidí nešťastných a smutných. Žáci se měli zamyslet, jak takový smutek vypadá, kdybychom ho chtěli vyjádřit výtvarně. Vybrali si barvy dle svého uvážení a pomocí vlastních rukou a prstů je nanášeli na papír. Pro autentičtější vyjádření smutku a bezmoci zkusili žáci čtvrtku narušit pomocí tření rukou, drápání, případně mačkání. Po zaschnutí barev použili pastely, úhly a rudku a zkusili obraz rozmazávat, což je velmi bavilo, protože v místech, kde byl papír narušený drápáním vznikala nová struktura. Také bylo pro děti zajímavé zjištění, že pastely a uhel lze setřít a částečně *vygumovat* za pomoci prstů a tlaku, který na obraz vyvinou. Vznikly práce plné emocí, které žáci budou moci využít také v dalších výtvarných aktivitách.

Závěr

Žáci byli nadšení především ze živelnosti, se kterou mohli pracovat. Obrázky jsme seřadili vedle sebe, aby se ostatní mohli podívat na výtvary spolužáků. Hodnotili, která práce je strašidelnější, smutná, nebo naopak působí vesele.

Obr. 51: Pepička, 5 let

Obr. 52: Terezka, 6 let

9 Ruka ruku modeluje

Ruce používáme každý den a vyjadřujeme jimi také různá gesta od pohlazení, po výhrůžky. Pro výtvarnou činnost jsou nepostradatelné a vděčíme jim za asistenci při všem, co denně děláme. Často na nich nelze skrýt pracovní vyčerpání nebo povolání člověka, čehož jsem si sama důkazem, když z vyučování běžně chodím s rukama od barev. Zkrátka jsou to nejlepší dělníci naší mysli, co si usmyslíme, to udělají a měli bychom si je proto hýčkat. Žákům jsem chtěla připomenout, že ruce jsou symbolem pomoci a je třeba mít to na paměti.

Cíle výuky

Žák:

- definuje, k čemu všemu nám ruce slouží a jaký je jejich význam v životě.
- se umí vyjádřit hapticky a procvičuje si jemnou motoriku.
- rozvíjí svou kreativitu a smyslovou představivost.
- vytvoří z keramické hmoty plát i váleček.
- vyzoruje velikost modelovaného objektu a aplikuje jej do práce.
- dokáže spojit keramickou hmotu pomocí šlikru tak, aby po vypálení vše drželo pohromadě.
- zhodnotí průběh a výsledek práce, reflektuje své prožitky prostřednictvím skupinové diskuze.

Pomůcky

- keramická hlína
- kelímek s vodou
- kelímek se šlikrem
- podložka na stůl

Průběh práce

Výtvarná aktivita je určena žákům přípravné výtvarné tvorby (PVT), kteří jsou ve věku 6–8 let. Výuka je realizována ve třídě výtvarného oboru po dobu dvou vyučovacích hodin (90 minut). Na začátku hodiny jsem se zeptala dětí, zda podle indicií uhodnou, co

budeme dnes vyrábět. Ptala jsem se, co mají společného situace, když se s námi chce někdo seznámit nebo rozloučit; když nás chce maminka pochválit nebo pokárat; když chceme někomu zamávat nebo něco vyrobit. Po chvílce různorodého hádání se děti dobraly ke správné odpovědi, připravily si kelímek s vodou a šlikrem, podložku a začaly tvořit. Nejprve měly za úkol pořádně si prohlédnout své ruce a následně prohnětat hlinu, kterou jsem jim dala. Nesměly používat žádné pomůcky jako špachtle nebo váleček a vše tvarovaly pouze rukama proto, aby na sto procent zapojily hmatové vnímání. Tvarovaly nejprve dlaň a poté prsty, které pomocí šlikru lepily k dlani tak, aby jim vytvořily potenciální mističku. Někteří žáci vyzorovali čáry, jež máme na dlaních a vytvořili si je tam pomocí nehtů. Hotové ruce jsem dětem zespodu výrobku podepsala a nechala vyschnout.

Závěr

Na konci hodiny jsme společně hodnotili odvedenou práci a žáci se shodli, že je modelování ruky bavilo, i když se to zpočátku jevilo jako obtížný úkol. Z mého pohledu byla tato aktivita pro žáky přínosná, protože se naučili správně pozorovat modelovaný objekt a upevnili své znalosti z práce s keramickou hlinou.

Obr. 53: Laura, 6 let

Obr. 54: Eliška, 6 let

10 Šperk

Praktickými výstupy mé diplomové práce jsou šperky a objekty a napadlo mě je podobným způsobem zařadit do didaktické části a nechat žáky vytvořit šperk na základě předchozí diskuze o útrapách a nespravedlivém zacházení a omezování nevinných lidí v období druhé světové války. Žáci si vyzkouší vcítit se do skličující situace a vymyslet, jak ji přenést na šperk. Aby byl autentický a vypadal starožitně, je potřeba jej tvořit z nejrůznějších zbytků a nakonec sjednotit barvou či lakem.

Aktivita je zaměřena na estetické cítění a vyjadřování svých pocitů skrz výtvarné dílo.

Cíle výuky

Žák:

- se seznamuje s historickými událostmi 2. světové války.
- se zapojuje do diskuze a reaguje na ni.
- si dokáže představit, jak bude výstup vypadat a dle toho si zvolí materiál.
- je schopen navazovat nebo provlékat materiály na vlasec bez pomoci.
- používá estetické cítění.
- hapticky přizpůsobí své dílo pomocí jiné hmoty.
- hodnotí průběh a výsledek práce, reflektuje své prožitky prostřednictvím skupinové diskuze.

Pomůcky

- vlasec nebo provázek
- nůžky
- víčka od lahví, textilní materiály, klacíky, korálky
- lepidlo
- keramická hlína
- zlatý a bílý sprej

Průběh práce

Výtvarná činnost je určena žákům 1. ročníku studia na ZUŠ, tedy 8–9 let. Výuka je realizována v učebně výtvarného oboru a část venku před učebnou po dobu dvou vyučovacích hodin (90 minut). Žáky jsem seznámila se situací již výše zmíněnou a vyvinula krátkou diskuzi, do které se všichni žáci zapojili. Rozdala jsem materiál, který jsme našli a zahrnoval nejrůznější korálky, zbytky látek, kousky dřeva nebo víčka od lahví. Žáci si vybrali, zda chtějí použít vlasec nebo provázek a šli si nashromáždit materiál vhodný pro výrobu šperku. Ve chvíli, kdy byli s výtvořem spokojeni, jsme zapojili keramickou hlínu, ze které si žáci vytvořili hustý šlikr a ten nanášeli na hotový šperk, čímž vznikla naturální struktura. Po krátkém zaschnutí jsme vzali výrobky ven společně s podložkou a bílým a zlatým sprejem, jež jsme využili na finální sjednocení celé práce.

Závěr

Tato činnost žáky velmi bavila, protože byla rozdělena do několika kratších úseků a ačkoliv jsme tvořili šperk a v této skupině byli i chlapci, vzhledem ke zvolenému tématu, nikdo nic nenamítal. Žáci hodnotili kladně také práci s keramickou hlínou, i když zpočátku se báli, aby si výrobek nezničili, nakonec je patlání ve šlikru chytlo a nechtěli přestat. Ovšem nejvíc se těšili na sprejování výrobku venku a celý výsledek nás v závěru hodiny všechny mile překvapil.

Obr. 55 a 56: Proces tvorby šperku během vyučování

Obr. 57: Leontýnka, 8 let

Obr. 58: Linda, 9 let

Následující tři aktivity jsem se žáky nestihla realizovat vzhledem k vyhlášce vlády České republiky a s tím spojenému uzavření všech škol. V závěru aktivit proto uvádím pouze předpokládaný způsob hodnocení výuky a výsledné práce.

11 Stínohra

Slovo, které se nese celou diplomovou prací, ovšem prozatím jsem jej použila spíše pro pochmurné vyjádření problematiky. Vymyslela jsem proto žákům aktivitu, která ukáže princip stínového divadla hravou formou a včlenění do produkce celou třídu jako kolektiv. Zapojí svou výtvarnou i literární fantazii a vyzkouší si částečně práci autora a ilustrátora knihy při vymýšlení postavy a částečně scénografa a herce při následném využití postavy ve vystoupení a přípravě scény.

Cíle výuky

Žák:

- se seznamuje s pojmem stínohra a jejími principy.
- dokáže vymyslet charakter postavy.

- navrhuje ztvárnění postavy z papíru, aby splňovala požadavky stínového divadla a byla poutavá.
- se zapojuje do kolektivní práce a snaží se vymyslet vhodná řešení při zpracování příběhu.
- aktivně spolupracuje se spolužáky.
- zhodnotí průběh a výsledek práce, reflektuje své prožitky prostřednictvím skupinové diskuze.

Pomůcky

- obyčejná tužka
- nůžky
- černá čtvrtka
- lepidlo
- baterka nebo lampička
- jemná nebo průsvitná textilie
- provázek a kolíčky

Průběh práce

Aktivita je určena věkové kategorii žáků 9–11 let a je realizována v učebně výtvarného oboru ZUŠ s časovou dotací dvou vyučovacích bloků (jeden blok má 3 vyučovací hodiny). Nejprve žákům vysvětlím, co je stínové divadlo a jaké jsou jeho varianty. První část aktivity je samostatná práce, ve které žáky vyzvu, aby si vymysleli postavu, která bude vystihovat je samotné a bude inspirovaná nějakou osobou či hrdinou, ve kterém se vzhlížejí nebo se jim líbí. Poznámky o povaze loutky si napíší na papír a já jim mezitím rozdám pomůcky. Postavy si dle potřeby nakreslí na čtvrtku a následně vystříhnou, je potřeba aby si uvědomovali, že čím zajímavější obrys nebo perforace výtvaru bude, tím lépe bude stín vystihovat charakter postavy. Průběh práce se spolužáky prozatím nesdílí, každý se snaží pracovat sám za sebe, aby v dalším kroku mohli skupinu překvapit. Druhou částí aktivity je týmová práce, ve které si žáci mezi sebou rozdělí úkoly. Vyberou si vhodné místo ve třídě, nejlépe u bílé zdi, kde bude možné připravit scénu a udělají si prostor odklizením přebytečných věcí. Připraví si lampu, která bude osvětlovat zeď. Zatáhneme všechna okna tak, aby se ve třídě vytvořilo přitmění a každý ze žáků představí svou postavu spolužákům

krátkou charakteristikou. Následně vytvoří dvě skupinky, které na základě již představených postavíček vytvoří příběh, kde každá z nich bude mít nějakou roli. Mohou využít rekvizity nebo své ruce pro snazší ztvárnění děje. Nakonec obě skupiny divadlo zahrají a zhodnotí, jak se jim práce líbila.

Závěr

Tato výtvarná aktivita nebyla realizována, ale v případě realizace bych se žáků zeptala, která část aktivity je zaujala nejvíce, která nejméně, nebo zda by něco udělali jinak. Nakonec bychom společně zhodnotili jejich skupinové výstupy.

12 Babička vzpomíná

Povídání s prarodiči mě vždy bavilo, jelikož si prožili život, jaký my známe leda z fotografií nebo filmů a jejich vyprávění bývá vždy poutavé a klidné. Možná je to tím, že mě historie celkově zajímá a jakékoliv album plné starých vzpomínek jsem vždy přímo hltala a o to víc, pokud se týkalo mé rodiny. Před pár měsíci jsem narazila na knihu s názvem *Babička vzpomíná* od Karen Dolby⁹⁰, kde je mnoho krásných otázek na dětství a dospívání babičky nebo jaké jsou její první vzpomínky na narození vnoučat. Knihu jsem ihned koupila a ukázala babičce, která v tom okamžiku začala na některé otázky s úsměvem ve tváři a skoro slzami v očích odpovídat a já věděla, že to nebude jen obyčejná kniha, ale takový památník tvořený společně s babičkou, ke kterému se budu vracet, jako by to byl poklad. Kniha je navíc dotvořena svěžími kresbami a rámečky, kam lze vlepit mnoho fotek. Napadlo mě, že takový malý památníček na prarodiče by mělo mít každé dítě a se zapojením rodiny, která by jim poskytla staré fotografie, není těžké toho dosáhnout.

Cíle výuky

Žák:

- si dokáže obstarat fotografie a informace potřebné k vytvoření projektu.
- dokáže kreslit dle předlohy z fotografie.
- rozvíjí svou smyslovou kreativitu a výtvarnou představivost při tvorbě.

⁹⁰ DOLBY, Karen. *Babička vzpomíná: zápisník pro uchování rodinných vzpomínek*. Přeložil Šárka DVOŘÁKOVÁ TRIPESOVÁ. Praha: Mladá fronta, 2017. ISBN 978-80-204-4362-5.

- si dokáže rozvrhnout a využít celý formát papíru.
- zhodnotí průběh a výsledek práce, reflektují své prožitky prostřednictvím skupinové diskuze.

Pomůcky

- karton, papíry a čtvrtky různých barev
- tužku, pastelky, pastely, vodové nebo akvarelové barvy
- štětce a kelímek na vodu
- nůžky a lepidlo
- tuš a perko

Průběh práce

Výtvarná aktivita je určena žákům 2. ročníku v ZUŠ, tedy 9–11 let. Výuka je realizována ve třídě výtvarného oboru po dobu 2–3 vyučovacích bloků (jeden blok obsahuje 3 vyučovací hodiny). Žáci si přinesou z domova fotografie prarodičů v libovolném počtu a na začátku výuky si fotografie prohlédneme společně s knihou *Babička vzpomíná*, kterou představím jako inspirační zdroj našeho projektu. Žáci si vytvoří nejprve obal knihy z kartonu nebo čtvrtky s vyšší gramáží a ozdobí jej nápisem nebo barevnými papíry dle svého uvážení. Následně si vyberou fotografie, které zvládnou nakreslit dle předlohy a jiné mohou dekorovat vhodným rámečkem. Žáci se učí tvořit koláže z fotografií a využívají různé možnosti práce s papírem, jako je muchlání, mačkání, stříhání, trhání.

Závěr

Výtvarnou činnost jsme stihli pouze rozpracovat, takže ji zatím nemohu hodnotit, ale v tomto případě bych volila zhodnocení činnosti formou diskuze, ve které by si žáci prohlédli své výtvary navzájem a zhodnotili je.

13 Komiks

Umělecké médium, které se využívá pro výtvarné sdělení příběhu pomocí několika obrázků jdoucích za sebou, často doprovázených textem, se nazývá komiks, který je díky své

neobvyklé podobě sdělení oblíbený především u náctiletých. V dnešní době se ve formě komiksů vydávají různé poučné příběhy a dokonce i romány, například *Zámek* od Franze Kafky,⁹¹ který mě navnadil na výtvarný projekt se žáky ZUŠ zacílený na spojení výtvarné činnosti se vzděláním. Využila jsem příběh, který zmiňuji v podkapitole 1.2.1 *Únorový pochod smrti* a přečetla ho žákům na počátku vyučování. Přiblížila jsem jim tvorbu komiksů a některé ukázala.

Cíle výuky

Žák:

- dokáže zpracovat text příběhu a přetvořit jej do obrazové podoby.
- si zvládne rozvrhnout a využít celý formát papíru, který si zvolil.
- rozvíjí smyslovou kreativitu a výtvarnou představivost při tvorbě.
- ví, jakou výtvarnou techniku pro dané téma zvolit.
- upevňuje a zpřesňuje své dovednosti kresby detailů tužkou.
- zhodnotí průběh a výsledek práce, reflektuje své prožitky prostřednictvím skupinové diskuze.

Pomůcky

- papíry a čtvrtky
- tužka, pastelky, pastely, vodové nebo akvarelové barvy
- tuš, perko
- štětce a kelímek na vodu
- nůžky a lepidlo

Postup práce

Výtvarná aktivita je určena žákům 3.–7. ročníku I. stupně a II. stupně v ZUŠ, tedy 11–18 let. Výuka je realizována ve třídě výtvarného oboru po dobu 2–3 vyučovacích bloků (jeden blok obsahuje 3 vyučovací hodiny). Žákům jsem nejprve přečetla příběh, který se udál v Jablonném nad Orlicí roku 1945, kdy byl přes město veden průvod nacistických zajatců a jeden z nich byl bezdůvodně před zraky všech přihlížejících zastřelen. Příběh jsem uvedla

⁹¹MAIROWITZ, David Zane, KAVALÍR, Ondřej, ed. *Zámek*. Ilustroval Jaromír 99, přeložil Vladimír KAFKA. V Praze: Labyrint, 2013. ISBN 978-80-87260-58-6.

jako téma výtvarné práce, jež bude v podobě komiksu s typickými po sobě jdoucími obrázky a textem. Žákům jsem navrhla, že si mohou jednotlivá okénka nastříhat a poté přilepit na karton, nebo vkládat asymetricky, vytvořit šablony pro kreslení bublin.

Závěr

Výtvarnou činnost jsem se všemi žáky nestihla dokončit. Zvládli jsme seznámení s tématem, rozvržení práce a skici. Někteří žáci stihli i barevné provedení a jedna žačka svůj komiks dokončila celý. Překvapilo mě, že někteří žáci znají nejen příběh, ale i další historii Jablonného ze školy nebo od svých rodičů a prarodičů. Přiblížení tématu bylo díky tomu mnohem snazší a žáci se rychleji adaptovali. Jelikož to byla náročnější práce, někteří žáci ji prozatím neuměli uchopit tak, aby se jim dobře tvořilo a podle mého úsudku je důvodem velké množství detailní práce v podobě okének, která nedokázali minimalizovat. Příště bych zadání koncipovala jiným způsobem, třeba vytvořením skupinového komiksu.

Obr. 59: Karolína, 16 let

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

SNYDER, Timothy. *Tyranie: 20 lekcí z 20. století*. Přeložil Martin POKORNÝ. V Praze: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-838-1.

KEPRTA, Jaroslav, František MUSIL a Vladimír NOŽKA. *Jablonné nad Orlicí: vydáno ke 100. výročí povýšení na město císařem Františkem Josefem I.* Jabloné nad Orlicí: Město Jablonné nad Orlicí, 2006. ISBN 80-239-7122-0.

Jablonné nad Orlicí: staré fotografie vyprávějí. Jablonné nad Orlicí: Město Jablonné nad Orlicí, 2013. ISBN 978-80-260-9973-4.

FILIP, Dominik. *Krátká kronika města Jablonného nad Orlicí*. Brno: GARN, 2017. Monografie měst, městeček a obcí.

VACEK, František Alois. *Místopis a Historie Městyse Jablonného Nad Orlicí: V Chrudimském Kraji Na Panství Lanškroun*. Praha; Hradec Králové: [s.n.], 1831.

KEPRTA, Jaroslav a PhDr. Miroslav CHAUER, SLABIHOUDEK, Jiří, ed. *Jablonné nad Orlicí*. Jablonné nad Orlicí: MěstNV Jablonné nad Orlicí, 1986.

CIHLÁŘ, J.: *Těžká léta na Orlickoústecku 1929–1939*. Ústí nad Orlicí 2000.

HOŘÁKOVÁ, Hana. *Knoflíky*. Praha: H. Hořáková, 2007. ISBN 978-80-239-9881-8.

KREJČÍ, Ludvík. *Já se generálem nenarodil: z písemností hlavního velitele čs. armády nejen o roce 1938*. Praha: Codyprint, 2018. ISBN 978-80-903892-5-0.

TROJAN, Emil. *Tak přísahali-*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2001. ISBN 80-86042-42-1.

BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-7036-397-3.

BLAŽEK, Timotej. *Vybrané kapitoly z dějin šperku*. Přeložil Pavlína LIŠOVSKÁ. V Olomouci: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN isbn978-80-244-4623-3.

BHASKARAN, Lakshmi. *Podoby moderního designu: inspirace hlavních hnutí a stylů pro současný design*. V Praze: Slovart, 2007. ISBN 978-80-7209-864-4.

SUTNAR, Ladislav, JANÁKOVÁ, Iva, ed. *Ladislav Sutnar - Praha - New York - design in action*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2003. ISBN 80-7203-516-9.

KONÁRKOVÁ, Marcela a Steven HELLER. *Ladislav Sutnar: inspirace dětem*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2015. ISBN 978-80-261-0549-7.

NOVÝ, Petr. *Ve službách módy a stylu: česká bižuterie v období první republiky (1918-1938)*. Praha: Academia, 2017. První republika. ISBN 978-80-200-2708-5.

EXLER, Petr. *Využití projektové metody ve výtvarné výchově s artefietickými postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4620-2.

NORMAN, Donald A. *Design pro každý den*. Praha: Dokořán, 2010. ISBN 978-80-7363-314-1.

KŘÍŽOVÁ, Alena. *Šperk od antiky po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7422-311-2.

KŘÍŽOVÁ, Alena. *Proměny českého šperku na konci 20. století*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0920-5.

DOLBY, Karen. *Babička vzpomíná: zápisník pro uchování rodinných vzpomínek*. Přeložil Šárka DVOŘÁKOVÁ TRIPESOVÁ. Praha: Mladá fronta, 2017. ISBN 978-80-204-4362-5.

MAIROWITZ, David Zane, KAVALÍR, Ondřej, ed. *Zámek*. Ilustroval Jaromír 99, přeložil Vladimír KAFKA. V Praze: Labyrint, 2013. ISBN 978-80-87260-58-6.

JUNEK, Václav. *Druhá republika: nultá hodina*. 2. vydání. Brno: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2431-4.

Seznam internetových zdrojů

Informace o Jablonném: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-5320-03-za_rok_2001-17

Informace o Jablonném: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/uskp/podle-relevance/1/seznam/?h=jablonn%C3%A9+nad+orlic%C3%AD&chranenoTed=1&hlObj=1&fulltext>

Informace o Jablonném: *Jablonné nad Orlicí: oficiální web* [online]. [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <http://www.jablonneno.cz/zalozeni-a-historicky-vyvoj-mesta/d-84806>

Historie nitěných knoflíků: *SLESINGER nitěné knoflíky* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <http://slesinger.cz/>

Informace o Jablonném n/O v roce 1945: *Jaro 45: Velké dějiny v malém městě - iVysílání - Česká televize* [online]. 8. 8. 2015 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11059888231-jaro-45/215411033110017/titulky>

2. světová válka: *Česká televize: ČT24* [online]. [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1439605-dva-dny-po-mnichovu-prisli-nemci-do-sudet>

Historie šperku: *Anni Albers Jewelry* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://albersdesignshop.bigcartel.com/product/anni-albers-jewelry-make-your-own-necklace-kit-1>

Historie šperku: *Vojenský historický ústav Praha* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/moda-na-pridel-oblekani-za-druhe-svetove-valky/>

Historie šperku: KOCMANOVÁ, Linda. *Konceptuální šperk* [online]. Zlín, 2017 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/39834/kocmanov%C3%A1_2017_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y. DP. UTB Zlín.

Historie šperku: *Český dialog* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://cesky-dialog.net/clanek/8137-klenoty-z-ceskeho-raje/>

Historie šperku: *Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.sups.info/index.php/o-skole/historie-skoly>

Historie šperku: *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.supss.cz/cs/historicky-archiv/>

Historie šperku: *Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola v Jablonci nad Nisou* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://supsavos.cz/o-skole/historie-skoly/>

Historie šperku: *MÓDNÍ ZNAČKY* [online]. [cit. 2020-02-29]. Dostupné z:
<https://modniznacky.cz/cartier/>

Dějiny umění: *GAVU Cheb* [online]. [cit. 2020-04-11]. Dostupné z:
<http://www.gavu.cz/informel-a-jeho-presahy/>

Informace o osobnosti: *Iris Eichenberg* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z:
<http://www.iriseichenberg.com/>

Informace o osobnosti: *Bettina Speckner: Schmuck Jewellery* [online]. [cit. 2020-02-27].
Dostupné z: <https://www.bettina-speckner.com/>

Informace o osobnosti: *Bettina Speckner: My Modern Met* [online]. [cit. 2020-02-29].
Dostupné z: <https://mymodernmet.com/tintype-photography/>

Informace o osobnosti: *Lisa Kokin Artist, Art Instruktor, Art Coach* [online]. [cit.
2020-02-27]. Dostupné z: <http://www.lisakokin.com/>

Informace o osobnosti: *Tayloe Piggott Gallery* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z:
https://www.tayloepiggottgallery.com/artist/Lisa_Kokin/biography/

Informace o osobnosti: *Artsy* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z:
<https://www.artsy.net/artist/gerd-rothmann>

Informace o osobnosti: *Ornamentum Gallery* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z:
<http://www.ornamentumgallery.com/artists/gerd-rothmann>

Informace o osobnosti: *Artnet* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z:
<http://www.artnet.com/artists/christian-boltanski/>

Informace o osobnosti: *Jupiter Artland* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z:
<https://www.jupiterartland.org/exhibitions/theatre-dombres>

Informace o osobnosti: *Forbes* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z:
<https://www.forbes.com/sites/rooksanahossenally/2020/01/25/christian-boltanski-on-his-must-see-art-exhibition-in-paris-right-now/#52b3fd6e5e96>

Informace o autorovi: *The Monthly* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.themonthly.com.au/issue/2014/march/1393592400/mireille-juchau/christian-boltanski%E2%80%99s-chance-life#mtr>

Informace o osobnosti: *Jorge Manilla* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.jorgemanilla.com/copia-de-oscure-sacrifices-1>

Informace o osobnosti: *Textile Artist* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.textileartist.org/lisa-kokin-content-materials-driven>

Informace o osobnosti: *Upcycling* [online]. [cit. 2020-04-11]. Dostupné z: <https://www.upcycling.cz/co-je-to-upcyklace/>

Informace o osobnosti: *Artnet* [online]. [cit. 2020-04-11]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/artists/kiki-smith/>

Informace o osobnosti: *My Nitra: Kristýna Španihelová* [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://mynitra.sme.sk/c/20830794/sperky-vyraba-z-krvi-kosti-mlieka-aj-soli.html>

Informace o osobnosti: *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 2020-04-11]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/rozhovor-lukas-houdek/r~7dafa4e0727311e4833a0025900fea04/>

Informace o osobnosti: *Jaroslav Kučera* [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <http://www.jaroslavkucera.com/>

Informace o osobnosti: *Novinky.cz: Jaroslav Kučera* [online]. [cit. 2020-04-11]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/clanek/fotograf-jaroslav-kucera-vzdy-me-zajimali-lidi-a-lidicky-40019913>

Seznam zdrojů obrázků

Obr. 1: Jablonné nad Orlicí, okolo roku 1918, *Jablonné nad Orlicí: staré fotografie vyprávějí*. Jablonné nad Orlicí: Město Jablonné nad Orlicí, 2013. ISBN 978-80-260-9973-4, s. 26

Obr. 2: Pamětní deska v Jablonném nad Orlicí, vlastní fotografie

Obr. 3: Oznámení o úmrtí Quido Štěpánka, TROJAN, Emil. *Tak přísahali*-. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2001. ISBN 80-86042-42-1, s.135

Obr. 4 a 5: Partyzánský soud v Lanškrouně, 17. - 18. května 1945, TROJAN, Emil. *Tak přísahali-*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2001. ISBN 80-86042-42-1, s. 262 a 265

Obr. 6: Arm. generál Ludvík Krejčí, KREJČÍ, Ludvík. *Já se generálem nenarodil: z písemností hlavního velitele čs. armády nejen o roce 1938*. Praha: Codyprint, 2018. ISBN 978-80-903892-5-0, s. 30

Obr. 7: Ludvík Krejčí s rodinou, KREJČÍ, Ludvík. *Já se generálem nenarodil: z písemností hlavního velitele čs. armády nejen o roce 1938*. Praha: Codyprint, 2018. ISBN 978-80-903892-5-0, s. 195

Obr. 8: Poručík Josef Hýbl, TROJAN, Emil. *Tak přísahali-*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2001. ISBN 80-86042-42-1, s. 247

Obr. 9: Alois Jelínek, soukromý archiv Marie Svobodové

Obr. 10: Alois Jelínek s vnoučaty, soukromý archiv Marie Svobodové

Obr. 11: Zlatá svatba Aloise a Boženy Jelínkových, soukromý archiv Marie Svobodové

Obr. 12: Obchod se železářským zbožím Antonína Kalouse, *Jablonné nad Orlicí: staré fotografie vyprávějí*. Jablonné nad Orlicí: Město Jablonné nad Orlicí, 2013. ISBN 978-80-260-9973-4, s. 50

Obr. 13: Svatební fotografie, soukromý archiv Marie Svobodové

Obr. 14: Budova knoflíkárny ve 20. letech 20. století, *SLESINGER nitěné knoflíky* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <http://slesinger.cz/>

Obr. 15 - 20: Výroba knoflíků ve firmě *Antonín Šlesinger spol. s. r. o.*, vlastní fotografie

Obr. 21: "Théâtre d'ombres", stínohra, *Christian Boltanski* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné

z: <https://www.christies.com/lotfinder/Lot/christian-boltanski-b-1944-theatre-dombres-5596818-details.aspx>

Obr. 22: Reflexion, *Christian Boltanski* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://www.mariangoodman.com/exhibitions/274-christian-boltanski-coming-and-going-part-ii/works/artworks16604/>

Obr. 23 a 24: Love Always, Juanita, koláž, 2008, *Lisa Kokin Artist, Art Instruktor, Art Coach* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <http://www.lisakokin.com/index.html>

Obr. 25: Remembrance, instalace, 1991, *Lisa Kokin Artist, Art Instruktor, Art Coach* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <http://www.lisakokin.com/index.html>

Obr. 26: Tintype, brož, 2007, *Bettina Speckner: Schmuck Jewellery* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://www.bettina-speckner.com/40983.html>

Obr. 27: "Alice in Wonderland", přívěsek, 2009, *Bettina Speckner: Schmuck Jewellery* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://www.bettina-speckner.com/40983.html>

Obr. 28 a 29: Contemporary Savagery, náhrdelník, 2013 *Jorge Manilla* [online]. In: . [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.jorgemanilla.com/copia-de-oscure-sacrifices-1>

Obr. 30 - 78: Vlastní fotografie

Obrazová příloha k praktické části diplomové práce

Fotografka: **Lucie Nožková**

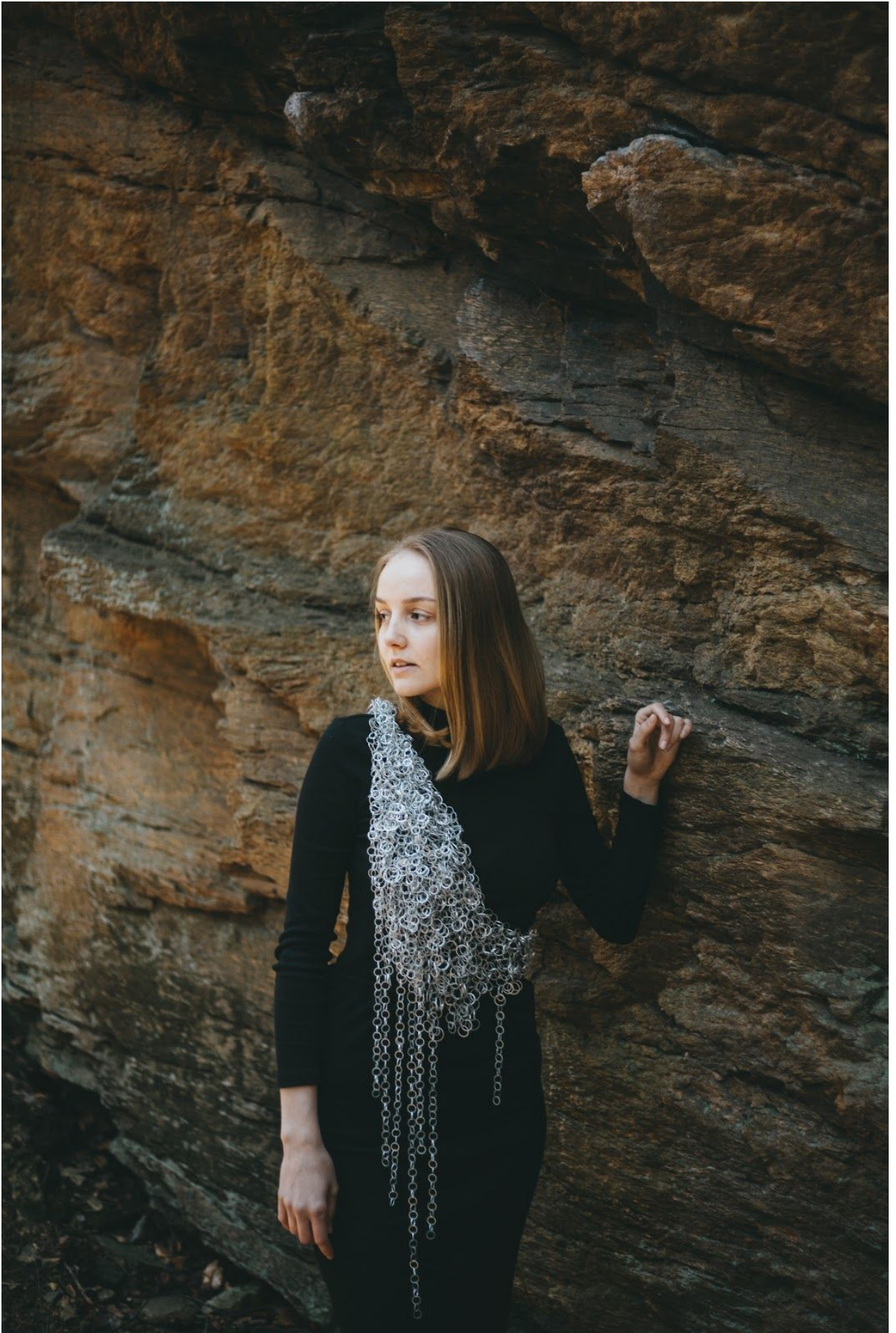
Modelka: **Alžběta Víšová**

Lokace: **Jablonné nad Orlicí**

Obr. 60 - 78

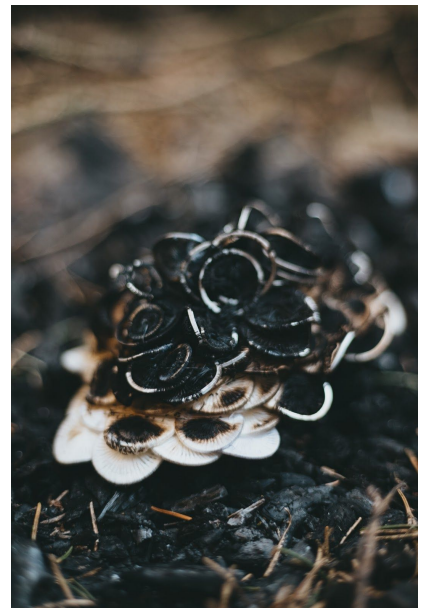

Anotace

Jméno a příjmení:	BcA. Lucie Filipová
Katedra nebo ústav:	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Timotej Blažek, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Stínohra
Název v angličtině:	Shadowplay
Anotace práce:	Teoretická část diplomové práce pojednává o válečné historii města Jablonného nad Orlicí, především o době druhé světové války, kde se zabývám autentickým příběhem Marie Svobodové. V této části také prezentuji knoflíkárnou <i>Antonín Šlesinger, s. r. o.</i> , jejíž produkty tvoří z velké části praktickou část práce a autory, kteří jsou ovlivněni válečnou tematikou. Praktická část vychází z teoretické části a popisuje proces tvorby a použité techniky. Výsledná kolekce šperků je zdokumentována na fotografiích. Didaktická část obsahuje výstupy z praktické výuky, která úzce souvisí s teoretickou a praktickou částí.
Klíčová slova:	Stínohra, válka, Jablonné nad Orlicí, vyprávění, knoflík, šperk, bombička, ruka, deformace
Anotace v angličtině:	The theoretical part of the diploma thesis deals with the war history of the town of Jablonné nad Orlicí, especially with the Second World War era, including the authentic story of Marie Svobodová. Local button factory <i>A. S. Buttons s.r.o.</i> , the products of which contributed largely to the practical part of the thesis and the authors who are influenced by the war theme are also presented in this part. The practical part is based on the theoretical part and describes the process of creation and techniques used. The resulting jewelry collection is

	documented in photographs. The didactic part contains outputs from the practical teaching, which is closely related to the theoretical and practical part.
Klíčová slova v angličtině:	Shadow play, war, Jablonné nad Orlicí, storytelling, button, jewel, bomb, hand, deformation
Přílohy vázané práce:	Obrazová příloha, CD
Rozsah práce:	89 stran
Jazyk práce:	čeština